

**3.-6. -LUOKKALAISTEN LASTEN KOULUN
JÄLKEINEN VAPAA-AIKA**

Alakunnas Irene
Sainmaa Mira

Opinnäytetyö
Sosiaali- ja terveysala
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi AMK

2018

Hyvinvointipalveluiden osaamisala
Sosionomikoulutus
Sosionomi (AMK)

Tekijä	Irene Alakunnas, Mira Sainmaa	Vuosi	2018
Ohjaaja(t)	Merja Hjulberg, Sari Halttunen		
Toimeksiantaja			
Työn nimi	3.-6.-luokkalaisten lasten koulun jälkeinen vapaa-aika		
Sivu- ja liitesivumäärä	48 + 5		

Tämän opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää 3.-6. -luokkalaisten lasten vapaa-ajan käyttöä. Koska ensimmäisellä ja toisella luokalla oleville lapsille järjestetään tarpeen mukaan koulun jälkeen iltapäivätoimintaa, askarrutti meitä se, mitä niille pienille 3.-6. -luokkalaistilapsille on järjestetty. Opinnäytetyössämme lähdimmekin etsimään vastauksia kysymyksiin: Mistä teki- jöistä muodostuu 3.-6. -luokkalaisten lasten koulun jälkeinen vapaa-aika ja voivatko tuon ikäluokan lapset olla vaarassa syrjäytyä.

Monissa nuorisoon liittyvissä tutkimuksissa on vain joitain mainintoja siitä, että nuorten kokemat ongelmat ovat jo alkaneet ennen murrosikää. Tämän vuoksi käytimmekin tutkimuksessamme lähteitä, jotka koskivat enimmäkseen yläkou- luikäisiä lapsia. Koemmekin, että opinnäytetyöllämme on merkitystä ehkäisevän lastensuojelun näkökulmasta.

Opinnäytetyöhömme valikoitui kolme kaupunkimme koulua. Kolmen koulunkin osallisuus oli mielestämme riittävä antamaan viitteitä siitä, mitä 3.-6. -luokkalaisten lasten vapaa-aika käsittää. Kyselyt suoritettiin syys- lokakuun 2018 aikana.

Tutkimusmenetelmämme oli sekä kvantitatiivinen että kvalitatiivinen. Vaikka käy- timmekin pelkästään kyselylomaketta, jonka kautta saimme määrällistä tietoa, pyrimme tekemään siihen myös avoimia kysymyksiä, joiden avulla saimme laa- dullista tietoa esim. toiveista vapaa-ajan käytön suhteen. Toivoimme tutkimustu- losten tukevan omia ajatuksiamme siitä, tulisiko yhteiskunnan taholta paneutua enemmän 3.-6. -luokkalaisten lasten vapaa-ajan käyttöön. Ei riitä, että koulu ja koti tekevät parhaansa, vaan yhteiskunnan tulisi myös järjestää mielekäästä ja säännöllistä tekemistä lapsille, mieluiten ilmaista, jotta kaikilla olisi mahdollisuus osallistua. Näin toiminta olisi tasavertaista ja sillä voitaisiin tukea syrjäytymisvaa- rassa olevia lapsia.

Avainsanat: syrjäytyminen, syrjäytymisvaara, kavereiden merkitys, vapaa-aika

---

School of Social Services, Health
and Sport
Degree programme of Social Servi-
ces
Bachelor of Social Services

Author	Irene Alakunnas, Mira Sainmaa	Year	2018
Supervisor	Merja Hjulberg, Sari Halttunen		
Commissioned by			
Subject of thesis	Leisure after the 3 rd to 6 th grade children´s school		
Number of pages	48 + 5		

The purpose of this thesis was to find out how children on grades 3 -6 spend their spare time. Since for the first and second grade pupils have been organized supervised after-school activity by the municipality, we were wondering, what has been organized to those other small pupils, who are at 3-6th grades? In our thesis we went to find answers to these questions: What are the factors, which form the after school spare time activities of children of that age? Do they have friends or anyone else, who they can be with after school? In addition, we also wanted to know do they feel, for example, loneliness?

Many researches of the youth have only mentioned some indications, that the problems experienced by young people have already started before the age of puberty. That is why, in our study, we used sources that mostly concern children of upper school age. We therefore hope that our research will play a role in preventive child protection.

We chose three schools in our city to be part of our research. In our opinion, the involvement of three schools was enough to give an indication of what 3-6th grade pupils spare time includes. The survey was conducted during September-October 2018.

Our research method was both quantitative and qualitative. Even though we used simply a questionnaire, through which we could obtain quantitative information, we also asked open questions, in order to obtain qualitative information, for example how kids would want to use their spare time. We hoped that the results would support our own ideas as to whether the society should pay more attention to the spare time of children on grades 3 -6. It is not enough for school and home to do their best, but society should also organize meaningful and regular activities for children, preferably free of charge, so that everyone could have the opportunity to participate. This way it would be an equal activity and could support children at risk of exclusion.

Keywords: exclusion, risk of exclusion, meaning of friends, spare time

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	OPINNÄYTETYÖN TIETOPERUSTA JA AVAINKÄSITTEET	8
2.1	Lapsen vapaa-aika	8
2.2	Lapsen ja nuoren syrjäytyminen	10
3	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	15
3.1	Opinnäytetyön aihe.....	15
3.2	Opinnäytetyön kohderyhmät ja luvat.....	17
3.3	Aineiston keruu- ja analyysimenetelmät.....	19
4	TUTKIMUSTULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	23
4.1	Vastausprosentti ja kyselylomakkeen teemat	23
4.2	Millaisiksi 3.-6. -luokkalaisten oppilaat kokevat itsensä ja millaisia tuntemuksia heillä on?.....	24
4.3	Mistä tekijöistä muodostuu 3.-6. -luokkalaisten lasten koulun jälkeinen vapaa-aika?.....	29
5	POHDINTA.....	37
5.1	Opinnäytetyön tekemiseen liittyvää arviointia	37
5.2	Opinnäytetyön eettisyydestä ja luotettavuudesta	39
5.3	Oppimiskokemuksia.....	40
5.4	Hyödynnettävyys ja jatkotutkimusehdotukset	41

LÄHTEET

LIITTEET

ALKUSANAT

Kiitokset Rovaniemen kaupungin Hirvaan koulun, Saaren koulun sekä Ylikylän koulun rehtoreille, opettajille sekä oppilaille. Teidän aktiivisen osallistumisen ansiosta saimme opinnäytetyötämme varten arvokasta tietoa. Toivomme opinnäytetyöstämme olevan myös teille hyötyä.

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää 3.-6. -luokkalaisten lasten koulun jälkeistä vapaa-aikaa ja voivatko ko. ikäluokan lapset olla syrjäytymisvaarassa. Tavoitteena oli selvittää, mistä lasten vapaa-aika koostuu ja löytyisikö opinnäytetyömme tuloksista tekijöitä, joilla voidaan katsoa olevan merkitystä lapsen syrjäytymisvaaraan joutumisessa. Opinnäytetyömme taustalla oli huoli lapsista, joilla voi olla näennäisesti kaikki hyvin, mutta heillä voi olla esim. sosiaalisia ongelmia. Heillä voi olla vaikea löytää kavereita tai harrastuksia tai he joutuvat olemaan muuten paljon yksin.

Lastensuojelullisesta näkökulmasta ajatellen ennaltaehkäisevän lastensuojelun voisi ulottaa myös alakouluikäisiin lapsiin, jotka eivät ole lastensuojelun tukitoimenpiteiden piirissä. Olisiko esim. nuorille, joilla on vakava syrjäytymisvaara, voitu antaa tukea jo esim. alakoulussa. Tämä oli yksi syy, minkä johdosta valitsimme aiheeksemme juuri 3.-6. -luokkalaisten lasten koulun jälkeisen vapaa-ajan.

Pelkästään 3.-6. -luokkalaisia koskevia tutkimuksia emme löytäneet ja sen vuoksi opinnäytetyömme lähteinä oli tutkimuksia, joissa ko. oleva ikäluokka oli sisällytetty suurempaan otokseen, esim. 10-18 -vuotiaita koskeviin. Opinnäytetyösämme vertailimme eri lähteistä saatuja tietoja ja niiden vastaavuutta meidän opinnäytetyömme tuloksiin.

Teoreettisena viitekehystenä opinnäytetyöllemme olivat tutkimuskysymykset lapsen vapaa-aika sekä lapsen ja nuoren syrjäytyminen. Käsitteinä molemmat ovat monitahoisia, eikä rajaaminen pelkästään yhteen tekijään anna oikeanlaista kuvaa esim. syrjäytymisvaarasta. Tämän vuoksi opinnäytetyömme kyselylomakkeessa olevat kysymykset olivat sellaisia, joiden ajateltiin liittyvän toisiinsa tai tukevan toisiaan.

Opinnäytetyössämme käytimme sekä kvantitatiivista, että kvalitatiivista menetelmää. Kyselylomakkeessa olevat kysymykset olivat suurimmaksi osaksi kvantitatiivisia, mutta osa kysymyksistä tehtiin avoimina kysymyksinä. Näin saimme myös kvalitatiivista tietoa, joiden katsottiin antavan täydentävämmän vastauksen esitettyyn kysymykseen.

Kyselyt suoritettiin kolmessa eri kaupunkimme koulussa. Ajan sovittaminen osoitautui sen verran hankalaksi, että pystyimme itse suorittamaan kyselyn vain yhdessä koulussa. Kaksi muuta koulua suoritti kyselyt itsenäisesti. Haimme valmiit lomakkeet rehtorien ilmoittamana ajankohtana. Tämän jälkeen kokosimme kvantitatiiviset tiedot taulukoiksi ja kvalitatiiviset tiedot kirjoitimme niin, kuin ne oli lomakkeisiin kirjoitettu. Samankaltaiset vastaukset kerroimme vastaajien lukumäärällä.

Tulosten johtopäätöksissä teimme myös vertailua eri vastausten välillä. Halusimme näin nostaa esille ne vastaukset, joiden katsottiin voivan olla osatekijänä mahdolliseen syrjäytymisvaaraan tai herättävän huolta lasten vapaa-ajan viettoon liittyen.

2 OPINNÄYTETYÖN TIETOPERUSTA JA AVAINKÄSITTEET

2.1 Lapsen vapaa-aika

Vapaa-ajaksi luokitellaan se aika, johon ei lukeudu nukkumiseen käytetty aika, koulunkäynti ja siihen liittyvät tehtävät sekä muut lapsen elämään kuuluvat velvollisuudet. Lasten kohdalla siis vapaa-ajan käsitteeksi voidaan katsoa se aika, jolloin lapsi on velvollisuuksista ja vastuista vapaa (Strandell 2012, 67). Vapaa-ajan toimintaa voidaan katsoa kolmesta eri näkökulmasta. Ensimmäinen näkökulma liittyy virkistystoimintaan ja lystinpitoon, toinen näkökulma viittaa harrastuksiin ja kolmas näkökulma vapaaehtoistoimintaan. (Määttä & Tolonen 2011, 107.)

Lasten iltapäivät koostuvatkin yleensä harrastuksista, leikeistä ja peleistä ja kavereiden ja perheen kanssa oleilusta (Strandell 2012, 69-70). Lasten ja nuorten vapaa-aika alkaa koulupäivän päättyessä. Yhteiskunnan taholta on järjestetty iltapäivätoimintaa ensimmäisen ja toisen luokan oppilaille, jotta heidän ei tarvitsisi olla koulun jälkeen yksin kotona, mikäli vanhemmat käyvät töissä tai opiskelevat. Yläkoululaisille on perustettu nuorisotiloja, joissa he voivat viettää vapaa-aikaansa. Nuorisotilojen ikäraja on 13-20 vuotta (Savela 2017). Kuitenkaan 3.-6. -luokkalaisille yhteiskunta ei ole järjestänyt minkäänlaista turvattua, valvottua ja säännöllistä jokaista arkipäivää koskevaa toimintaa, joka olisi yhteydessä koulupäivien jälkeiseen vapaa-aikaan.

Hannu Pääkkösen Tilastokeskukselle toimittamassa tutkimuksessa mainitaan, että jo vuonna 2006 on vaadittu iltapäivätoiminnan ulottuvan myös 3.-6. -luokkalaisiin. Myös opetusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelma vuosille 2008-2011 sisälsi kehittämishankkeen, jonka tarkoituksena on kokonaiskoulupäivän tai eheytetyn koulupäivän mallin kokeilu, jossa 3.-9. -luokkalaisille sisällytetään koulupäivään vapaa-ajan harrastuksia siinä määrin, että koulupäivän kesto muodostuu vanhempien työpäivän pituiseksi. Tarkoituksena oli vähentää lasten yksinoloaikoja. 2002-2005 tehdyssä kokonaiskoulupäiväkokeilua koskevassa tutkimuksessa (seitsemässä koulussa, neljällä paikkakunnalla), todettiin tutkimuksen

lopulla, että yksin olevien lasten osuus oli pienentynyt. Lisäksi riskioppilaiden määrä väheni huomattavasti (77:stä 23:een). (Pääkkönen 2010.)

Hyvin suunnitellun iltapäivätoiminnan olisi tarkoitus tukea lasten elinikäistä oppimista, joka liittyy sosiaalisten taitojen opetteluun, asenteisiin sekä eettisyyteen liittyvien valmiuksien oppimiseen ja uudenlaisten ja erilaisten kykyjen kartuttamiseen (Strandell 2012, 260). Toiminta tulisi olla kuitenkin lapsilähtöistä. Liika kontrolli voi viedä lapselta iloa tuottavat kokemukset sekä vähentää lapsen omia oivalluksia.

Iltapäiväkerhoa lukuun ottamatta koulujen tarjoamat kerhotoiminnat kaikille luokka-asteille ovat hyvin vähäisiä ja yleensä 1-2 kertaa viikossa tapahtuvia tunnin mittaisia toimintoja. Koska elinikäinen oppiminen ei tapahdu pelkästään kouluympäristössä, myös muut ympäristöt koulun ulkopuolella voidaan katsoa oppimista edistäviksi ympäristöiksi (Strandell 2012, 260).

Amerikkalaisessa tutkimuksessa, Marie Hartwell-Walkerin artikkelin mukaan, Yhdysvalloissa 38 miljoonasta 5-14 -vuotiaasta lapsesta seitsemän miljoonaa viettää aikaa kotona yksin säännöllisin ajoin. Vanhemmilla ei erinäisistä syistä ole muita vaihtoehtoja tilanteeseen, eikä moni vanhempi ole iloinen siitä. Syitä ovat mm. yksinhuoltajuus, molempien vanhempien työssäkäynti, ei saatavilla oleva lastenhoito, vanhempien sisarusten työssäkäynti tai jokin muu seikka, joka estää heitä olemasta pienempien sisarustensa kanssa ja se tosiasia, että koulupäivät ovat huomattavasti lyhyempiä, kuin vanhempien työpäivät. Monet vanhemmat kokevat syyllisyyttä siitä, kun heidän lapsi joutuu olemaan yksin kotona ja työpäivän aikana heidän stressitasonsa ja huoli kasvavat, kun tulee aika, jolloin lapsi pääsee koulusta. Tämä vaikuttaa tietysti myös heidän työhönsä. (Marie Hartwell-Walker 2016.)

Kotia on yleisen keskustelun mukaan pidetty yleensä turvattomana paikkana, jos lapsi joutuu olemaan siellä yksin (Strandell 2012, 262). Lapsen turvallisuuden tunteen kannalta perheen tai aikuisen läsnäolo on erityisen tärkeää. Ne lapset,

joiden perheessä on ongelmia ja näin ollen ovat sosiaalipalvelujen piirissä, saavat enemmän näkyvyyttä ja tukea, kuin niiden perheiden lapset, jotka elävät tavallista elämää. (Paajanen 2001, 88.)

Jo 2000-luvun alussa Harriet Strandellin mukaan on käyty keskustelua lasten itsenäisestä ajankäytöstä kotona koulupäivän jälkeen. Keskusteluista nousi esille huoli siitä, että tällainen itsenäinen ajankäyttö voi luoda lapselle turvattomuutta ja sen katsottiin voivan olevan riskitekijä, joka voi pahimmillaan myöhemmin aiheuttaa mm. mielenterveys- ja päihdeongelmia. (Strandell 2012, 11-12.)

Joidenkin lasten vapaa-aika on osittain turvattu säännöllisillä ohjatuilla harrastuksilla. Harrastusten kautta lapsi pääsee olemaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa samanhenkisten lasten kanssa sekä muodostamaan uusia kaverisuhteita. (Paajanen 2001, 50.) Harrastuksessa lapsella on myös läsnä turvallinen ja luotettava aikuinen, esim. valmentaja tai ohjaaja. Kaikilla ei kuitenkaan ole mahdollisuutta säännöllisiin harrastuksiin. Estävinä tekijöinä voivat olla harrastuksen kalteus, kuljetusmahdollisuuksien heikkous, vanhempien ajanpuute ja pitkät maantieteelliset etäisyydet. (Paajanen 2001, 51.)

Ystävien ja kaverisuhteiden merkitys korostuu lasten vapaa-ajalla. Lapset peilavat itseään ja omaa toimintaansa kavereiden kautta ja samalla rakentavat identiteettiään. Ystävyysuhteet edistävät myös lapsen terveyttä, kasvua ja kehitystä. (Määttä & Tolonen 2011, 29.) Osa lapsista ja nuorista voi kuitenkin ajautua kaveripiiriin, jossa ei oikeastaan ole minkäänlaista tavoitteellista tai suunnitelmallista tekemistä, josta johtuen he saattavat kuluttaa aikaansa esim. ostoskeskuksissa. Tällainen ns. hengailu nähdään negatiivisena lasten ja nuorten toimintana. (Määttä & Tolonen 2011, 46-47.)

2.2 Lapsen ja nuoren syrjäytyminen

Lasten ja nuorten kohdalla syrjäytymisen määritelmät ovat erittäin epäselviä, koska määritelmät on tehty aikuisnäkökulmasta. Määritelmä ei välttämättä ole käyttökelpoinen lapsista puhuttaessa. (Taskinen 2001, 5.) Nuorten syrjäytymi-

seen saattaakin olla useita syitä. Anna-Liisa Lämsä tarkastelee lasten syrjäytymistä kasvatustieteen näkökulmasta ja kertoo, että lasten syrjäytyminen voidaan määritellä siten, että lapsen kasvu ja kehitys on poikennut normaalina pidetystä kasvusta ja kehityksestä. Syinä tähän voivat olla perheen köyhyys, elämänhallinnan puute sekä elinolot. (Lämsä 2009.)

Lasten kohdalla käyttökelpoisempaa onkin puhua syrjäytymisvaarassa olemisesta ja leimaantumisesta. Sirpa Taskinen kertoo, että syrjäytyneeksi tai leimatuksi lapseksi voitaisiin nimetä jokainen lapsi, joka poikkeaa muista. Eli karkeasti yksilö, joka ei ole ”normaali”, on poikkeava ja hänellä on vaara syrjäytyä tai tulla leimatuksi. Asia ei ole yksiselitteinen, koska syrjäytyminen voi olla yksilön oma valinta tai sopeutumisstrategia. (Taskinen 2001, 6-7.)

Lapsuusiän varhaisia merkkejä sosiaalisen syrjäytymisen vaarasta voivat olla lapsen heikko itsetunto ja arvostus itseään kohtaan, häiriökäyttäytyminen, huono koulumenestys, heikko oman elämän hallinta ja sosiaalisten suhteiden väheneminen (Järventie 2001, 7). Lapsi voi kokea turvattomuutta, pelkoa kasvojen menettämisestä, hylkäämisestä ja yksin jäämisestä. Hän saattaa rakentaa ympärilleen muurin ja näytellä ”kovista” (Tilus 2004, 99). Lasten syrjäytymisvaarasta on hyvin vähän tutkittua tietoa, mutta on selvää, että lapsuus on tärkeässä asemassa ihmisten syrjäytymistä tutkittaessa. Mikään lapsuudenaikainen yksittäinen puute ei kuitenkaan johda syrjäytymisvaaraan, vaan kyse on yleensä monen riskitekijän yhteisvaikutuksesta. (Laaksonen, Alho & Luotoniemi 2000, 13.)

Nuorten mielestä suurin syy yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen on kaverisuhteiden puute (Määttä & Tolonen, 32). Myös nuorisobarometrin mukaan nuorten mielestä merkityksellisimmät syrjäytymisen syyt ovat sosiaalisia: liian vähäiset tai vääränlaiset ystävyysuhteet (Myllyniemi 2009, 125). Perhebarometrissa tyytymättömyys kaverisuhteisiin johtui alakoululaisten mielestä siitä, ettei kavereita ollut tarpeeksi monta tai niitä ei nähnyt tarpeeksi usein (Paajanen 2001, 74). Voidaan siis olettaa, että ennen nuoruusikää solmitut kaverisuhteet kantavat myös nuoruuteen asti ja joissakin tapauksissa pidemmällekin, näin ollen ehkäisten syrjäytymistä. Lapsille ja nuorille ystävyys itsessään on jo merkittävä asia, mutta sillä

on myös sosiaalisia ja kulttuurillisia vaikutuksia (Määttä & Tolonen 2011, 55). Pienen lapsen onnellisuuteen ei vanhempien mielestä tarvitse paljoa. Siihen riittää kaverit ja perheen yhdessäolo, jokin kiva harrastus, leikkiminen ja aikuisen läsnäolo. (Paajanen 2001, 74.)

Vertailimme vuonna 2007 tehtyjä tutkimuksia (Laaksonen, Alho & Luotoniemi 2000, 7) sekä (Marttunen 2009) tämän vuoden 2018 päivitettyihin tietoihin (THL 2018) ja kokosimme tiedot alla olevaan taulukkoon. Vertailu on suuntaa-antava, koska täysin keskenään vastaavia tuloksia ei ollut saatavilla.

Taulukko 1. Lasten ja nuorten häiriöiden kehitysten vertailua

	2007	2018
Mielenterveysongelmia		25 %
Sopeutumishäiriöitä	5 %	
Mielialahäiriöitä	5-10 %	
Masennusta, vakavaa masennusta	5-10 %	20 %
Ahdistuneisuushäiriöitä	5-15 %	4-11 %
Masennusta sekä ahdistuneisuushäiriöitä		30-40 %
Käytöshäiriöitä	5-10 %	5-10 %
Syömishäiriöitä	alle 5 %	1-5 %
Aktiivisuus- ja tarkkaavaisuushäiriöitä		5 %
Sosiaalisten tilanteiden pelkoa ja pakko-oireisia häiriöitä	1-2 %	
Päihteiden ongelmakäyttöä	5-10 %	
Diagnoositason päihdehäiriö		5 %
Psykoosia	alle 2 %	1 %
Itsetuhoisia ajatuksia		10-15 %
Itsemurhaa yrittäneitä		3-5 %

Laaksonen, Alhon ja Luotoniemen Stakesille tekemässä selvityksessä kerrottiin, että noin puolet nuorten häiriöistä on saanut alkunsa jo lapsuudesta ja noin puolet häiriöistä ilmenee nuoruusiässä (Laaksonen, Alho & Luotoniemi 2000, 7). Mauri Marttusen artikkelissa (2009) kerrotaan yleisesti nuorten mielenterveysongelmista. Tutkimus oli tehty vuonna 2007. Vuonna 2018 Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen tekemässä tutkimuksessa mainitaan lisäksi, että joka viides nuori viiltelee itseään. (THL 2018.) Myös nuorten lievempi päihteidenkäyttö on lisääntynyt

ja se näkyy myös lastensuojelualalla. Päihteidenkäyttäjät ovat ikäluokaltaan yhä nuorempia omissa oloissaan olevia ja joillakin käyttö on kroonistunut. (Lund 2006, 126.)

Vertailtaessa taulukon lukuja näkee, miten esim. masennuksesta kärsivien nuorten määrä on kasvanut huolestuttavasti, kun taas ahdistuneisuushäiriöiden määrä on laskenut. Voisiko syynä olla kehittynyt lääkehoito? Erityisesti masennuksesta ja ahdistuneisuushäiriöistä kärsii tänä päivänä 30-40 % nuorista. Jos ajatellaan, että puolilla nuorista häiriöt ovat alkaneet jo ennen nuoruusikää, niin se tarkoittaa, että 15-20 % alle murrosikäisistä lapsista on jo vaarassa. Näiden lasten löytämiseksi tulisi tehdä kaikki mahdollinen.

Kun esimerkiksi masennus- ja ahdistuneisuushäiriöt tekevät monen aikuisenkin työkyvyttömäksi, niin miten helppoa on ymmärtää, miten paljon se vaikuttaa nuoreen? Masennus on monen stressitekijän summa, joten voitaisiin olettaa, että joissakin tapauksissa sen kehittyminen on kestänyt vuosia. Vielä enemmän vuosia saattaa ottaa siitä parantuminen, eikä kokonaan parantuminen ole koskaan varmaa. Voisiko varhaisella tuella ja hyvin turvatulla ympäristöllä olla apua siihen, että saataisiin 30-40 % lukema laskuun?

Esimurrosiässä olevan nuoren identiteetti on vielä niin hukassa, että hän on hyvin herkästi ulkopuolelta tuleville vaikutuksille altis. Nuori on halukas kokeilemaan erilaisia asioita ja varsinkin heikon itsetunnon omaavaa nuorta on helpompi painostaa muiden toimesta. Näin ollen nuori saattaa tehdä asioita, jotka eivät ole hänen hyvinvoinnin kannalta vaarattomia. (Kempainen 1997, 69.)

Pahasta olosta kärsivä nuori monesti sulkeutuu, eikä kerro ongelmistaan muille, jolloin hänen mielenterveysongelmia on vaikea, ellei jopa mahdoton, huomata. Nuori voi kuvitella, että hän on huonompi kuin muut, eikä kenelläkään muulla ole samankaltaisia vaikeuksia kuin hänellä. Tällainen nuori tarvitsee tukea ja empatiaa, ystävien tai aikuisten hyväksyntää sekä kuuntelua ja ymmärrystä. Masentunut nuorta ei tule jättää yksin eikä olettaa, että ainoastaan ammattilaiset voivat auttaa häntä.

Syrjäytymisvaarassa olevien lasten kanssa tuleekin toimia varovaisesti ja siten, etteivät lapset leimaantuisi. Leimaantuminen voi edesauttaa syrjäytymistä. Näin ollen ennaltaehkäisevä työ, vaikka tarkoitus onkin hyvä, saattaa kääntyä itseään vastaan. Suojaavia toimia tulisikin suunnata koko ikäryhmälle. (Suutari 2001, 137, 144.) Pirjo Koivula kertoo, että syrjäytymisvaarassa olevista nuorista tiedetään ja heistä puhutaan, mutta sitä on vaikea määritellä yksilötasolla. Hänen mielestä syrjäytyminen voidaan käsittää sosiaaliseksi ja kasvatukselliseksi ilmiöksi, johon voidaan etsiä kasvatuksellisia keinoja. (Koivula 2005, 47.)

Lapsuuden ongelmalliset ihmissuhteet ja puutteelliset kasvuolot sekä välinpitämättömyyden ja yksinäisyyden kokeminen ovat otollinen pohja myöhemmille ongelmille. (Taskinen 2001, 8-9.) Myös aikuisiän syrjäytyneisyyteen on tilastollisten tutkimusten mukaan löytynyt merkkejä lapsuusajan olosuhteista. (Suutari 2001, 133, 137.)

3 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

3.1 Opinnäytetyön aihe

Koska teimme opinnäytetyön parityönä, aiheeksi oli valittava sellainen, joka kiinnosti meitä molempia ja se löytyikin helposti. Aiheemme oli paitsi ajankohtainen, myös jo vuosia tiedostettu. Ontologiset lähtökohdat tarkoittavat sitä, miten tutkija ymmärtää tutkimuskohteena olevan todellisuuden ja miten hän perustelee oman tutkimuksensa ja aiheen valinnan, millainen on tutkijan käsitys tiedosta ja millaisiksi hän mieltää prosessin osatekijät. (Pohjola 2007, 17.) Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää, mitä 3.-6. -luokkalaiset puuhaavat koulun jälkeen ja onko tuon ikäluokan lapsilla mahdollista syrjäytymisvaaraa. Opinnäytetyömme tutkimuskysymyksinä oli lapsen vapaa-aika ja lapsen ja nuoren syrjäytyminen.

Epistemologiset lähtökohdat tarkoittavat sitä, miten tietoa voidaan saada, miten tutkitaan ja miten ymmärretään tiedon hallinta ja tuottaminen. (Pohjola 2007, 17). Opinnäytetyömme tavoitteina oli saada oppilailta sellaisia vastauksia, joita voisi hyödyntää esim. vapaa-ajan toimintojen suunnittelussa. Tavoitteena oli myös selvittää, löytyisikö vastauksista sellaisia viitteitä, joilla voidaan katsoa olevan merkitystä lapsen syrjäytymisvaaraan joutumisessa. Tärkeää on ymmärtää peruskäsitteet ja minkälaisia ovat käsitteiden väliset yhteydet (Ahola 2007, 69).

Kun aihe oli valittu, teimme ideapaperin, jossa perustelimme aiheen ja tavoitteet sekä teimme rajaukset ja selitimme toteutustavan. Suunnitelmana oli ottaa otantaan mukaan neljä koulua: Ounasvaaran, Rantavitikan, Vaaranlammen sekä Yliopiston harjoittelukoulun. Tämän jälkeen lähdimme pohtimaan opinnäytetyön suunnitelmaa. Suunnitelman teko oli haastavaa, koska kaikkia mahdollisia muutujia oli etukäteen vaikea arvioida.

Aineiston hankintaan käytimme aineistonkeruumenetelmänä kyselylomaketta. Kysymykset suunnittelimme ensin paperilla. Kyselylomakkeesta päätimme tehdä kaksisivuisen ja teemoitimme kysymykset niin, että ensimmäisellä sivulla kyselimme oppilaan omia näkemyksiä itsestään sekä omista tuntemuksistaan ja toisella sivulla kysymyksemme liittyivät siihen, onko oppilaille koulun jälkeen ketään

kotona, vai ovatko he yksin ja miten he kuluttavat aikaansa. Tutkimusasetelma vaikuttaa tutkimusaineistojen hankintaan. Tutkijan tulisikin miettiä, minkälaisesta aineistosta tai aineistojen yhdistelmästä hän saa riittävästi tietoa tutkimuskysymykseensä. (Laitinen 2010, 57.)

Kyselylomakkeen rakenne voi vaikuttaa myös lopputulokseen sekä analysointiin. Kysymykset kannattaa asetella niin, että ne rohkaisevat vastaamaan tarkasti. Kysymykset etenevät loogisesti ja jos on arkaluontoisesta asiasta kyse, kaikkein arkaluontoisinta kysymystä lähestytään varovasti, eikä sitä sijoiteta heti alkuun. Lomakkeen ulkoasusta kannattaa tehdä houkutteleva ja vastaajille mieluinen. (Ahola 2007, 61). Pyrimmekin tekemään kyselylomakkeista mielenkiintoisia sekä sisällöltään, että ulkonäöltään. Suunnittelimme kysymykset myös niin, ettei niihin olisi liian haastavaa vastata, eivätkä kysymykset olisi liian vaikeita ymmärtää. Lisäksi pyrimme tekemään kysymyksistä sellaisia, että ne olisivat kiinnostavia sekä järkeviä. Esikyselyn suoritimme omilla 3. -luokkalaisilla pojilla. Näin halusimme selvittää, oliko kysymykset ymmärrettäviä, helposti tulkittavia ja kuinka paljon vastaaminen vei aikaa.

Anja Ahola (2007, 57.) kertookin artikkelissaan, että kyselylomakkeen käytön haastavuus on siinä, miten vastaaja tulkitsee kysymykset. Tulkitseeko ne siten, kuin ne on tarkoitettu tulkittavaksi. Tutkimuksen lopputulokseen vaikuttaa huomattavasti se, kuinka seikkaperäisesti kysymys on laadittu. (Heiskanen 2010, 89.) Kyselylomake on hyvä tiedonkeruumenetelmänä senkin vuoksi, että aikaisempiin kysymyksiin voi palata tarvittaessa uudelleen

Vaikka pyrkimyksenämme olikin saada selville lähinnä kotona asuvien 3.-6. -luokkalaisten koululaisten vapaa-ajan vieton muotoja, emme kysymyksiä suunnitellessamme eritelleet pois niitä oppilaita, jotka ovat esim. sijoitettuna tai eivät muun syyn vuoksi asu kotona. Asui oppilas sitten kotona tai kodin ulkopuolella, hänellä ei välttämättä ole asiat niin hyvin, että koulun jälkeen häntä odottaa turvallinen aikuinen tai että hänellä on mielekästä tekemistä niin kauan, että hänestä huolehtiva vanhempi tulee kotiin. Varsinkin, jos esim. huoltaja/ huoltajat ovat töissä ja perheessä on vain yksi lapsi.

Anja Aholan artikkelin mukaan kyselylomaketta käytettäessä kannattaa välttää yleisimpiä virheitä. Yksi tällainen on, että kaksi kysymystä esitetään yhtenä kysymyksenä. Tämä virhe tuli myös meidän kysymykseen nro 14. Se ei kuitenkaan vaikuttanut vastaukseen. Anja Ahola listaa vielä seuraavia yleisimpiä virheitä, joita ovat; kysymykset, joissa on liikaa merkityksellisiä sanoja, kysymykset, joiden sisällä on täsmentävä määrittely, kysymykset, jotka sisältävät monta asiaa, kysymykset, joissa on vaikeita tai tuntemattomia sanoja ja kysymykset, jotka sisältävät ohjeita vastaamiseen. (Ahola 2007, 62.)

Toivoimme saavamme rehellisiä ja oppilaasta omasta itsestään lähtöisiä vastauksia, jotta saisimme selville, mitä tutkimukseen osallistuvien koululaisten mielessä pyörii, kun puhutaan vapaa-ajan vietosta. Lopulliset kyselylomakkeet teimme Webropol Kysely- ja analyysityökalua apuna käyttäen. Lomakkeista saimmekin toivomamme mukaiset.

Kun kyselylomakkeet olivat valmiina, oli toteutuksen vuoro. Mietimme toteutuksen ajankohtaa ja sitä, mikä olisi kouluille otollisin aika osallistua tutkimukseen. Ajattelimme, että ehkä heti koulutyön alkaessa elokuussa ei kannata aloittaa, koska kouluilla voi olla omien asioiden hoidon vuoksi kiireitä. Päätimme suorittaa kyselyt syys-lokakuun aikana.

3.2 Opinnäytetyön kohderyhmät ja luvat

Kun ajankohta oli päätetty, mietimme kohderyhmät, kenelle kyselyt teemme. Otantaan vaikuttaa se, saadaanko tutkimuksesta sellaisia tuloksia, jotka koskevat koko perusjoukkoa. Otoksen suuruus riippuu perusjoukon koosta. Koosta riippuen voidaan tehdä kokonaistutkimus koko joukosta, harkinnanvarainen näyte tai osatutkimus, jos kyseessä on vain pieni joukko ihmisiä. (Ahola 2007, 56). Päädyimme tekemään ryväotannan. Ryväotanta on menetelmä, jossa tutkittavat on jaettu ryppäisiin eli esim. tietyt koulut, jonka oppilaat ovat opinnäytetyömme osana (Hietaniemi, 85). Ryväotannan lisäksi teimme ositetun otannan. Ositettu otanta on menetelmä, jossa perusjoukosta poimitaan esim. saman ikäiset oppilaat (Hietaniemi, 85). Meidän opinnäytetyössämme otimme jokaisesta valituista kouluista yhden luokan kustakin luokka-asteesta (3.-6.).

Haimme lupaa ensin Yliopiston harjoittelukoululta ja rehtori myönsi sen. Hän kuitenkin kertoi, että heille tulee tutkimuslupia niin paljon, että on aivan mahdoton toteuttaa niitä kaikkia, emmekä saaneetkaan opettajia edellä mainitun syyn vuoksi mukaan.

Seuraavaksi soitimme Rantavitikan koululle, jonka rehtori kertoi, että heillä myös oli tehty tutkimuspyyntöjä, joissa juuri niitä luokkia oli mukana, jotka olimme ajatelleet osallistuvan opinnäytetyöhömmе. Rehtori antoi kuitenkin meille arvokasta tietoa siitä, miten meidän tulee toimia lupahakemusten kanssa. Ounasvaaran koulu jätettiin myös pois opinnäytetyöstämme, koska ajattelimme sen olevan myös monen muun tutkimuksen kohteena. Päädyimme lopulta valitsemaan Hirvaan, Saaren, Vaaranlammen sekä Ylikylän koulut.

Kun meillä oli kysymyslomakkeet (Liite 4 (2)) valmiina sekä selvillä koulut, joihin kyselyt halusimme tehdä, mietimme, keneltä meidän pitää saada luvat ja minkälaisia lomakkeita tarvitsemme lupia varten. Rantavitikan koulun rehtori neuvoikin meitä ensimmäisenä ottamaan yhteyttä Rovaniemen kaupungin koulutuspalveluihin ja pyytämään sieltä lupa suorittaa kyselyt valitsemissamme kouluissa.

Luvan (Liite 1) saatuamme laitoimme rehtoreille sähköpostiviestiä, joihin liitimme mukaan kirjeen rehtoreille (Liite 2) sekä itse suunnittelemamme suostumuslomakkeet oppilaille ja heidän huoltajilleen (Liite 3). Kouluissa suoritettavat tutkimukset voidaan tehdä osana koulutyötä. Rehtori arvioi, tarvitseeko tutkimukseen huoltajan lupaa, mikäli tutkimuksesta saatava tieto hyödyntää instituutiota, eikä siinä ole yksilöityjä tunnistetietoja. (Satakorkea.) Rehtorin kirjeessä kerroimme, keitä olemme sekä opinnäytetyön aiheesta ja miten siihen liittyvän kyselyn olimme ajatelleet toteuttaa. Oppilaille ja heidän huoltajilleen olevassa suostumuslomakkeessa mainitsimme myös, keitä olemme sekä lyhyesti opinnäytetyömme aiheesta ja toteutustavasta.

Hirvaan koululle veimme kopioimamme oppilaiden ja huoltajien suostumuslomakkeet, ja opettajat jakoivat ne oppilaille. Saaren sekä Ylikylän koulun opettajat tulostivat ja kopioivat itse suostumuslomakkeet sekä jakoivat ne oppilaille.

Vaaranlammen koulun rehtori ei valitettavasti vastannut viesteihimme, joten jouduimme jättämään ko. koulun opinnäytetyömme ulkopuolelle.

Kun suostumukset oli saatu, oli käytännön toteutuksen vuoro. Aikataulujen sovitaminen meidän ja opettajien välillä osoittautui sen verran hankalaksi, että Hirvaan koulun rehtori lupasi jakaa itse kyselylomakkeet opinnäytetyössämme mukana olevien luokkien opettajille ja opettajat suorittavat kyselyt heille sopivaan ajankohtaan. Rehtori lupasi myös ilmoittaa, kun kyselylomakkeet olivat haettavissa koululta. Saaren koululla suoritimme itse kyselyt neljässä luokassa saman päivän aikana. Ylikylän koulun rehtori sekä opettajat toteuttivat kyselyt itsenäisesti. Valmiit lomakkeet noudimme sovitusti.

3.3 Aineiston keruu- ja analyysimenetelmät

Jo tutkimusprosessin alkuvaiheessa on mietittävä, miten tutkimustulokset analysoidaan, koska kaikki osatekijät; aiheen valinta, aineiston hankinta sekä analyysimenetelmä ja/tai menetelmät, vaikuttavat toisiinsa. (Koppa-info 2015). Opinnäytetyömme analyysiä mietimme heti aiheen valinnan jälkeen. Tutustuimme eri menetelmiin ja niiden sopivuuteen meidän työhömmä. Tutkimusprosessissa oli myös huomioitava lukija. Lukija ei välttämättä tunne prosessia, joten erilaiset ratkaisut, vaiheet ja toteutus on kuvattava huolella. (Laitinen, 59.)

Tiedonkeruumenetelmänä meillä oli kyselylomake, jossa oli sekä suljettuja, että avoimia kysymyksiä. Tämän vuoksi tutkimusmenetelmämme oli sekä kvantitatiivinen (määrällinen), että kvalitatiivinen (laadullinen). Pääasiassa kysymyksillä pyrittiin määrällisen tiedon saantiin, mutta pidimme tärkeänä käyttää myös avoimia kysymyksiä, voidaksemme saada laadullista tietoa esim. toiveista vapaa-ajan käytön suhteen.

Analyysimenetelmät poikkeavat hieman toisistaan. Molempia sekä kvalitatiivista, että kvantitatiivista menetelmää voidaan kuitenkin käyttää samassa tutkimuksessa, koska niillä voi selittää samoja tutkimuskohteita, kylläkin eri tavoin (Koppa-info 2015). Menetelmien yhdistämisen tarkoituksena on metodologisissa (tieteellinen menetelmä) ja/tai ontologisissa (selvittää, mikä on todella olemassa ja mitä

oleminen on) eroissa pikemminkin täydentää, kuin poissulkea toisiaan siten, että kvalitatiivisella menetelmällä saatua yksittäistä tulosta voidaan täydentää tutkimalla kvantitatiivisesti tuloksen yleisyyttä tai tyypillisyyttä. Toisaalta kvantitatiiviseen tutkimustulokseen voidaan liittää kvalitatiivinen tulos, jolla voidaan syventää esim. ko. ilmiötä. (Tuomivaara 2005.) Mielestämme näiden molempien menetelmien käyttö tuki parhaiten opinnäytetyömme tavoitetta.

Koska teimme kyselyt itse Saaren koululla, pystyimme kokoamaan kyselylomakkeiden vastaukset nopeasti. Käytimme apuna tyhjää kyselylomaketta, johon kokosimme ensin kolmasluokkalaisten vastaukset, sen jälkeen neljäsluokkalaisten vastaukset jne. Seuraavaksi saimme Hirvaan koulun valmiit kyselylomakkeet ja kokosimme niistä vastaukset edellä mainitulla tavalla. Ylikylän koululta saatujen kyselylomakkeiden kanssa toimimme samalla tavalla.

Tämän jälkeen teimme taulukon, johon siirsimme kokoamamme tiedot. Tässä vaiheessa laskimme yhteen kaikkien kolmasluokkalaisten vastaukset, neljäsluokkalaisten vastaukset jne. Emme opinnäytetyössämme erotelleet eri koulujen oppilaiden vastauksia omiksi ryhmikseen. Tutkimustulokset esitimme pääsääntöisesti taulukoinnin avulla. Kvantitatiivinen analyysimenetelmä perustuu määrälliseen, numeeriseen, tutkimukseen, jossa teoreettinen käsite muutetaan mitattavaan, tutkittavaan muotoon eli empiiriseen muotoon (operationalisoinnin käsite) (Eskola 2007, 38). Tutkimustulosten tulkinta kulkee päinvastaiseen suuntaan, eli teoriasta empiiriseen (Ahola 2007, 69). Leena Hietaniemi mainitsee taulukoiden käytön olevan perinteinen tapa esittää tilastoja. Lukija pystyy helpommin näkemään kokonaiskuvan tutkimustuloksista. Myös numeroin merkityt tiedot on helpompi ymmärtää ja löytää taulukkoon kootun tiivistelmän avulla. Taulukoiden ja tilastokuvioiden peruselementit ovat samankaltaisia. Niissä on otsikko, seliteosat, itse kuvio ja alaviitteet. (Hietaniemi 2007, 90.)

Taulukoinnin jälkeen päätimme vielä ottaa erikseen ne lomakkeet, joista saimme vastauksia tutkimuskysymyksiimme, esim. jos oppilas on useimmiten yksin koulun jälkeen kotona, niin onko hänellä kuitenkin kavereita. Selittävän kvantitatiivisen analyysin peruslähtökohtana on kahden toisistaan riippuvan muuttujan yhteisvaihtelu, jolloin analysoidaan, johtuuko niiden yhteys jostain kolmannesta

tekijästä. Tätä menettelytapaa kutsutaan elaboroinniksi ja sen päätyyppejä ovat selitys, tulkinta ja täsmennys. (Ahola 2007, 68.) Vertailemalla oppilaan omia vastauksia toisiinsa, pystyimme paremmin hahmottamaan kokonaiskuvaa oppilaan mielialasta sekä siihen johtaneista mahdollisista syistä. Johtopäätökset ja tulkinnot yksittäisistä vertailutuloksista tuomme esille tutkimustulosten jälkeen.

Yhtenä tavoitteena numerolukutaidolle voisi olla myös, että mietitään, mitä kirjoittajalta ”jäi sanomatta” tai miten erilaisia sopimuksenvaraisia tulkintoja siitä voi saada. Tällainen tarkastelutapa voitaisiinkin nimetä ”kokonaisuuksia tunnistavaksi lukutavaksi”. (Heiskanen 2010, 95.) Kyselylomakkeen vastauksia kirjatesamme mietimme monesti, mitä oppilas olisi halunnut vastauksellaan ilmentää tai mitä hän tarkoitti vastatessaan esim. melkein aina, jos vastausvaihtoehdot olivat aina, useimmiten ja ei koskaan. Kirjasimme vastauksen kohtaan useimmiten.

Avoimien kysymysten analysointiin käytimme kvalitatiivista menetelmää. Kvalitatiivisella menetelmällä pyritään ymmärtämään saatua tietoa kokonaisvaltaisesti. Laadullisesti, ominaisuuksiltaan sekä merkityksiltään, tieto on ei-numeerista (Eskola 2007, 33). Kvalitatiivisessa menetelmässä aineiston analyysi riippuu siitä, millaista aineisto on ja miten tutkija aineistosta saadun tiedon tulkitsee. Analyysi perustuu vähemmän ennalta määritetyille säännöille ja menettelytavoille. (Ruonavaara 2009.) Esimerkiksi omat ennakkoasenteet voivat vaikuttaa tutkimustuloksiin. Mittauksen luotettavuutta voidaan mitata siten, että prosessista tehdään läpinäkyvää, eli tulee tehdä tarkka selko siitä, miten aineistoa on tulkittu ja miten tutkimustuloksiin päädytty. Tulkinnat eivät voi perustua satunnaispoimintoihin. (Ruonavaara 2009.)

Huomio, jonka itse teimme suorittaessamme kyselyä Saaren koululla, oli se, että kyselyt olisi voinut tehdä myös esim. englannin kielellä, koska ainakin yhdessä luokassa oli ulkomaalaistaustainen oppilas. Tällä voi olla myös vaikutusta siihen, tulkitsiko oppilas kysymykset oikein, jos hän ei täysin ymmärtänyt kysymystä. Tätä emme voineet tietää, vaan kirjoitimme vastaukset, niin kuin hän oli ne kirjoittanut. Avoimet kysymyksemme olivat sen verran yksiselitteisiä, että vastaus-

ten tulkinta ei tuottanut vaikeuksia. Kirjoitimmekin vastaukset niin, kuin ne oli lomakkeisiin kirjoitettu. Samaa asiaa tarkoittavat vastaukset kerroimme vastaajien lukumäärällä.

4 TUTKIMUSTULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

4.1 Vastausprosentti ja kyselylomakkeen teemat

Opinnäytetyömme kyselyyn osallistuvissa luokissa oli yhteensä 228 oppilasta. Tutkimukseemme osallistui 151 oppilasta, joista yhdellä jäi täyttämättä ensimmäinen sivu ja toisella toinen sivu, joten vastausten prosentuaalisen tuloksen lasimme 150 oppilaan mukaan. Muutama oppilas jätti myös vastaamatta joihinkin yksittäisiin kysymyksiin ja huomioimme tämän myös vastausten prosentuaalisessa tuloksessa. Ne 77 oppilasta, jotka eivät osallistuneet kyselyymme, kieltäytyivät joko itse tai he eivät saaneet huoltajaltaan lupaa. Kokonaisvastausprosentti oli 66 %.

Kyselylomakkeen kysymykset oli jaettu kahteen teemaan. Kyselylomakkeen ensimmäisellä sivulla otsikolla "Henkilötiedot" -teemana oli, että millaisiksi 3.-6. -luokkalaiset oppilaat kokevat itsensä ja millaisia tuntemuksia heillä on. Toisella sivulla otsikolla "Vapaa-aika" -teemana oli, että mistä tekijöistä muodostuu 3.-6. -luokkalaisten lasten koulun jälkeinen vapaa-aika. Tutkimustulokset jaoteltiin näiden teemojen mukaan.

Taulukoissa on vastanneiden oppilaiden vastausten lukumäärät. Lisäksi ilmoitamme vastanneiden prosentuaalisen osuuden kaikkien kyselyyn osallistuneiden oppilaiden määrästä. Kerromme erikseen avoimien kysymysten vastaukset. Viimeisenä johtopäätökset yksittäisten oppilaiden vastausten vertailusta nimenomaan niistä, jotka vastaisivat tutkimuskysymykseemme, onko 3.-6. -luokkalaisilla oppilaiden elämässä mahdollisia tekijöitä, jotka voivat johtaa syrjäytymisvaaraan?

4.2 Millaisiksi 3.-6. -luokkalaiset oppilaat kokevat itsensä ja millaisia tuntemuksia heillä on?

Tämän osion kysymyksillä pyrimme saamaan tietoja oppilaiden temperamentista, oppilaiden omista näkemyksistä itsestään sekä heidän tunneperäisistä kokemuksistaan.

Taulukko 2. Mitkä seuraavista vaihtoehtoista kuvaavat sinua parhaiten?
Valitse yksi tai useampi vaihtoehto

Vaihtoehdot	3. luokka	4. luokka	5. luokka	6. luokka	Yhteensä
Rohkea	24	23	18	10	75
Vauhdikas	21	26	17	18	82
Rauhallinen	20	15	18	8	61
Ujo	5	2	4	4	15

Oppilaista 50 % ilmoitti olevansa rohkea, 55 % vauhdikas, 41 % rauhallinen ja 10 % ujo. Avoimeen kysymykseen ”Jokin muu, mikä?”, kahdeksan oppilasta vastasi olevansa hauska, kolme vastasi olevansa kiltti, kaksi vastasi olevansa innokas, kaksi vastasi olevansa villi. Yksittäisiä vastauksia olivat: utelias, näsäviisastelija, urheilullinen, vahva, kohtelias, iloinen, huumorintajuinen, normaali, rento, luova ja hullu.

Suurin osa oppilaista piti itseään rohkeina, vauhdikkaina. Vastaukset olivat pääosin positiivisia kuvauksia itsestään. Sirkka Karjalaisen ja Pirjo Kukkonen teoksessa kuvataan itsetuntoa osana minäkuvaa. Itsetunto on sisäinen tunne, joka mittaa yksilön minuuden positiivisuuden määrää. Hyvä itsetunto kertoo yksilön realistisesta kuvasta itsestään. Hän myös pitää elämänsä tärkeänä ja arvokkaana. (Karjalainen & Kukkonen 2007.)

Mukana oli kuitenkin niitä, jotka kuvasivat itseään ujoiksi. Ujouskaan ei ole välttämättä negatiivinen kuvaus, ellei se ole esteenä esim. sosiaalisten suhteiden luomiseen. Temperamentiltaan ujon voi olla lähes mahdoton tutustua uusiin ihmisiin ja näin päästä mukaan esim. ryhmiin. (Suomen Mielenterveysseura). Tony Dunderfelt (1998) pitääkin tärkeänä ihmisten välisissä vuorovaikutustilanteissa oppia tuntemaan oma temperamentti. Temperamentti on reagoitavuus, joka

on biologisesti määräytynyt ja sen ilmenemismuotoja ovat mm. nonverbaalinen viestintä, ajattelutapa sekä käyttäytymistapa sosiaalisissa tilanteissa. Temperamentin tunteminen auttaa ymmärtämään ihmisen omaa toimintaa. (Karjalainen & Kukkonen 2007.)

Taulukko 3. Millä mielellä olet yleensä? Merkitse kaikki ne vaihtoehdot, jotka mielestäsi kuvaavat mielialaasi parhaiten.

Vaihtoehdot	3. luokka	4. luokka	5. luokka	6. luokka	Yhteensä
Iloinen	37	34	33	19	123
Tyytyväinen	21	28	24	11	84
Surullinen	3	2	0	2	7
Yksinäinen	3	1	3	1	8
Vihainen	2	2	3	1	8

Oppilaista 82 % piti itseään iloisena, 56 % tyytyväisenä, 5 % surullisena, 5 % yksinäisenä ja 5 % vihaisena. Avoimeen kysymykseen ”Jokin muu, mikä?”, kolme vastasi mielialansa olevan hauska. Yksittäisiä vastauksia olivat: seurallinen, huvittava, positiivinen, villi, joskus vihainen, joskus vähän masentunut, ärsyyntynyt ja haikea.

Suurimmalla osalla oppilaista oli positiivinen mieliala. Mutta oli niitäkin oppilaita, joilla mieliala oli negatiivinen. He kuvasivat itsensä surulliseksi, yksinäiseksi, vihaiseksi, hieman masentuneeksi tai haikeaksi. Yksinäisyys voi johtua sekä sisäisistä, että ulkoisista syistä. Persoonallisuuden piirteet ovat sisäisiä tekijöitä. (Suomen Mielenterveysseura). Tällaiset tunteet kuuluvat ihmisen perustunteisiin ja varsinkin yksinäisyyttä voi jokainen ihminen joskus tarvita, jotta hän voi eritellä omia tunteitaan ja käsitellä niitä. (Karjalainen & Kukkonen). Yksinoloa eikä yksinäisyyttä tule sekoittaa toisiinsa. Yksinolo voi parhaimmillaan olla kasvattavaa, kun taas yksinäisyyden tunne on sitä, ettei ole ketään kelle kertoa tai ketään, joka ymmärtää. Vaikka olisi muiden seurassa, yksinäisyyden tunne voi olla läsnä. (Ollikainen 2018.)

Pitkäkestoinen yksinäisyys on kuitenkin epätoivottua, joka vaikuttaa yksilön hyvinvointiin. Se vaikuttaa lapsen tai nuoren itsetuntoon, heikentäen sitä ja lisää

mm. masennuksen, ahdistuksen ja käytöshäiriöiden mahdollista syntyä. Varsinkin lapsena koettu pitkäkestoinen yksinäisyys, joka jatkuu nuoruusikään, lisää syrjäytymisvaaraa. ”Turun yliopiston lastenpsykiatrian tutkimuskeskuksen tekemästä tutkimuksesta käy ilmi, että noin joka viides lapsi kokee itsensä yksinäiseksi”. Tutkimukseen osallistuneista 8–9-vuotiaista lapsista noin 15 prosenttia tunsi itsensä usein yksinäiseksi ja noin 5 prosenttia aina yksinäiseksi. Tutkimuksessa selvisi, että yksinäisyyden tunteet ja psyykkiset oireet ovat yhteydessä toisiinsa. (Lempinen 2017.)

Lasten masennus on luultua yleisempää. Sitä on vaikea diagnotoida ja hoitaa. Sen vuoksi varhain alkanut masennus usein uusiutuu ja voi kroonistua. Masennus johtaa alisuoriutumiseen elämän kaikilla alueilla. Se on kuolemanvaarallinen häiriö, joka lisää itsemurhariskiä. (Tamminen 2010.)

Taulukko 4. Tuntuuko sinusta, että kukaan ei ymmärrä sinua tai välitä sinusta?

Vaihtoehdot	3. luokka	4. luokka	5. luokka	6. luokka	Yhteensä
Useimmiten	3	1	3	1	8
Joskus	22	25	15	12	74
Ei koskaan	21	16	23	10	70

Oppilaista 5 % vastasi useimmiten, 49 % joskus ja 47 % ei koskaan.

Oppilaista enemmistö vastasi ei koskaan tai joskus. Kahdeksan oppilasta vastasi kuitenkin, että useimmiten. 15 vuotta lasten yksinäisyyttä tutkinut Turun yliopiston kasvatustieteiden dosentti Nina Junttila kertoo artikkelissaan, että joka 10:s koululainen kokee pitkäkestoista yksinäisyyttä. Hän lisää, että yksinäisyydellä on selvä kytkös masennukseen ja syrjäytymiseen. Hänen mielestään syrjäytymistä ennaltaehkäistäisiin parhaiten varhaislapsuudessa. Yksinäisyys aiheuttaa häpeää ja huonommuuden tunnetta. Lapsi kokee olevansa jotenkin viallinen, eikä kelpaa kenenkään seuraan ja ettei kukaan välitä. (Junttila 2016.)

J. Rajalakshmin ja P. Thanasekaranin vuonna 2015 laatiman, amerikkalaiseen tutkimukseen perustuvan artikkelin mukaan usein yksin kotona olevat amerikkalaiset alle 10 -vuotiaat lapset kärsivät yksinäisyydestä, tylsyydestä sekä peloista. Yli 10 -vuotiailla voi esiintyä mm. ikäistensä aiheuttamaa painostusta liittyen päihteiden käyttöön, seksuaaliseen holtittomuuteen sekä sosioekonomiseen asemaan. Artikkelissa mainitaan tutkimuksesta, jonka mukaan 5.-8. -luokkalaisten lasten yksin oleminen kotona enemmän kuin kolme tuntia päivässä aiheuttaa käyttäytymisongelmia, masennusta sekä huonompaa itsetuntoa, kuin muilla lapsilla. (Rajalakshmi & Thanasekaran 2015.)

Taulukko 5. Pelottaako sinua jokin asia?

Vaihtoehdot	3. luokka	4. luokka	5. luokka	6. luokka	Yhteensä
Minua ei pelota mikään asia	23	20	28	10	81
Minua pelottaa joskus, kun...	15	17	9	5	46
Minua pelottaa aina, kun...	9	5	1	1	16

Oppilaista 54 % vastasi, ettei minua pelota mikään asia.

Avoimeen kysymykseen: ”Minua pelottaa joskus, kun...”, 12 vastasi on pimeää, 10 vastasi on yksin kotona/muualla, kaksi vastasi verikokeet/testit, kaksi vastasi korkeat paikat, kaksi vastasi hämähäkit ja kaksi vastasi nukkumaanmeno. Yksittäisiä vastauksia olivat: ilmastonmuutos, myöhästyminen, ääniä kuuluu yöllä, tehnyt jotain tyhmää, oudot asiat, jos jotain ei tiedä, korkealta hyppääminen, joku huutaa, pitää mennä pimeään metsään, minua lyödään, minut säilytetään ja en tiedä, mitä muut ajattelevat minusta. Yksi oppilas vastasi, että olen usein yksinäinen ja pelottaa yksinäisyyden seuraukset.

Avoimeen kysymykseen: ”Minua pelottaa aina, kun...”, neljä vastasi on pimeää ja kaksi vastasi hämähäkit. Yksittäisiä vastauksia olivat: ahtaat paikat, korkeat paikat, on yksin, myöhästyy, isot sienet, hait, porot, menen nukkumaan, jos olen tehnyt jotain tyhmää. Yhtä oppilasta pelotti aina, kun huumeidenkäyttäjä oli pihalla.

Avoimista vastauksista suurimpia pelkoja aiheutti pimeään pelko ja yksinolon pelko. Lastenpsykiatri Janna Rantala kertoo artikkelissaan, että eri ikäisillä lapsilla on erilaisia pelkoja. Niistä yleisempiä ovat juuri pimeään ja yksin kotona olemisen pelko. Pelolla lapsi viestittää, että hän tarvitsee aikuisen tukea. Monet pelot ovat normaaleja ja kuuluvat kasvuun ja kehitykseen, eikä niistä tarvitse päästä eroon. Hyvä olisi kuitenkin keskustella niistä lapsen kanssa ja kuunnella hänen tunteuksiaan. (Rantala 2017.)

Mielestämme huolestuttavinta oli yhden oppilaan kirjoitus, jossa häntä pelotti yksinäisyyden seuraukset ja toisen oppilaan kirjoitus, jossa häntä pelotti pihalla oleva huumeidenkäyttäjä. Tällaiset pelot eivät ole turhia. Janna Rantalan (2017) mukaan lapsen pelosta kannattaa huolestua sitten, kun pelko vaikeuttaa lapsen normaalia toimintaa tai lamaannuttaa toiminnan kokonaan. Näistä peloista meidän mielestämme pitäisi puhua jollekin aikuiselle, joka voisi tukea lasta tai opastaa häntä, miten toimia pelkonsa suhteen.

Taulukko 6. Tuntuuko sinusta, että sinulla on kaikki hyvin?

Vaihtoehdot	3. luokka	4. luokka	5. luokka	6. luokka	Yhteensä
Useimmiten	36	31	35	20	122
Joskus	9	11	4	3	27
Ei koskaan	1	0	0	0	1

Oppilaista 81 % vastasi useimmiten, 18 % vastasi joskus ja 1 % vastasi ei koskaan.

Suurin osa oppilaista tuntee, että hänellä on useimmiten kaikki asiat hyvin. Vain pieni osa vastasi joskus tuntuvansa siltä. Yhdestä oppilaasta kuitenkin tuntui, ettei hänellä ole koskaan kaikki hyvin. Lapsen hyvinvointi voi Jaana Poikolaisen artikkelin mukaan koostua kodin ja koulun positiivisesta ilmapiiristä, positiivisista kaverisuhteista sekä hyvinvointia tukevasta vapaa-ajasta ja arjesta ja joissa valitsee psykofyysinen sekä emotionaalinen tasapaino. (Poikolainen 2014.) Pelkän ei koskaan -vastauksen perusteella ei voida päätellä, mikä osatekijä on aiheuttanut oppilaalle tunteen, että hänellä ei ole kaikki asiat hyvin.

4.3 Mistä tekijöistä muodostuu 3.-6. -luokkalaisten lasten koulun jälkeinen vapaa-aika?

Taulukko 7. Onko sinulla ketään aikuista kotona, kun pääset koulusta?

Vaihtoehdot	3. luokka	4. luokka	5. luokka	6. luokka	Yhteensä
Aina	4	6	4	4	18
Joskus	38	30	32	17	117
Ei koskaan	4	5	3	2	14

Oppilaista 12 % vastasi aina, 78 % vastasi joskus ja 9 % vastasi ei koskaan. Yksi oppilas jätti vastaamatta.

Suurin osa oppilaista vastasi joskus ja muutama oppilas vastasi, että kotona oli joku aikuinen aina. 14 oppilaalla ei ollut koskaan ketään aikuista kotona koulun jälkeen, heistä neljä oppilasta oli 3. -luokkalaisia. Jos lapset viettävät iltapäivänsä ilman vanhempia, se saattaa lisätä riskiä mennä mukaan epäsosiaaliseen seuraan. Tutkimusten mukaan yli kymmenen tunnin oleskelu viikossa ilman aikuisten valvontaa lisää ongelmakäyttäytymistä. (Veijanen 2004.) Koska emme kysyneet, kuinka kauan ja miksi oppilaat joutuivat olemaan yksin kotona, emme voi tietää näiden vastausten perusteella, onko todellista vaaraa esim. ongelmakäyttäytymiseen. Se, että suurin osa yksin olevista oppilaista oli pieniä 3.-4. -luokkalaisia oli mielestämme huolestuttavaa.

Taulukko 8. Onko sinulla kavereita koulun jälkeen?

Vaihtoehdot	3. luokka	4. luokka	5. luokka	6. luokka	Yhteensä
Aika paljon	16	20	22	8	66
Jonkin verran	29	19	18	15	81
Ei yhtään	1	2	0	0	3

Oppilaista 44 % vastasi aika paljon, 54 % vastasi jonkin verran ja 2 % vastasi ei yhtään.

Suurimmalla osalla oppilaista oli paljon tai jonkin verran kavereita. Kolme oppilasta vastasi, ettei heillä ole yhtään kaveria. Vastaajista yksi oli 3:n luokan oppilas ja kaksi vastaajaa 4:n luokan oppilaita. Miksi näillä oppilailla ei ole

kavereita? Mitkä tekijät ovat vaikuttaneet siihen, että he ovat yksin ja mitä voidaan tehdä, että he löytäisivät itselleen seuraa? Psykologi, psykoterapeutti Janna Meunierin artikkelin mukaan vanhempien tulee tukea myös lastaan kaverisuhteiden luomisessa. Ketään ei saa jättää ihan yksin. Kaverisuhteet auttavat sosiaalisten taitojen kehittämisessä. Vanhempien roolin merkitys on suuri myös kaverisuhteiden ylläpitämiseen. Niinpä oman kodin ovi kannattaa pitää avoinna myös lapsen kavereille. (Meunier 2015.) Mielestämme vanhempien lisäksi myös muut tahot voivat olla tukemassa tässä asiassa.

Taulukko 9. Onko sinulla koulun jälkeen joku, jolle voit kertoa ihan mitä vain?

Vaihtoehdot	3. luokka	4. luokka	5. luokka	6. luokka	Yhteensä
Kyllä	32	37	29	22	120
Ei	14	4	9	1	28

Oppilaista 80 % vastasi kyllä ja 18 % vastasi ei. Kaksi oppilasta jätti vastaamatta.

Suurin osa oppilaista vastasi kyllä. 28 oppilasta kuitenkin vastasi, ettei hänellä ole ketään kelle kertoa, näistä 14 oli 3. -luokkalaisia. Tämä oli mielestämme todella huolestuttavaa. Vaikka 3. -luokkalainen ei välttämättä osaa puukea sanoiksi kaikkea, mikä mielessä liikkuu, olisi kuitenkin tärkeää, että häntä joku kuuntelisi. Mistä voi johtua, että heillä ei ole ketään, jolle kertoa? Turun Yliopiston kasvatus-tieteen dosentti Niina Junttila kirjoittaa artikkelissaan, että lapsista ja nuorista joka viides kokee jossain elämänsä vaiheessa, ettei ole ketään, joka luottaisi, jonka kanssa jutella, jakaa asioitaan, joka kuuntelee häntä tai vain on hänen kanssaan. Joka kymmenelle tällainen olotila kroonistuu jääden pysyväksi. (Junttila 2015.)

Taulukko 10. Oletko yksin koulun jälkeen?

Vaihtoehdot	3. luokka	4. luokka	5. luokka	6. luokka	Yhteensä
Useimmiten	11	8	4	6	29
Joskus	28	27	30	13	98
En koskaan	7	5	5	4	21

Oppilaista 19 % vastasi useimmiten, 65 % vastasi joskus ja 14 % vastasi en koskaan. Kaksi oppilasta jätti vastaamatta.

Suurin osa oppilaista vastasi olevansa joskus, muutama oppilas vastasi, ettei ole koskaan yksin koulun jälkeen ja 29 vastasi olevansa useimmiten yksin koulun jälkeen. Tästä määrästä enemmistö oli 3. -luokkalaisia. Lastenpsykiatri Jari Sinkkonen kirjoittaa artikkelissaan, että ei ole mitään tiettyä ikää, jolloin lapsi voi olla yksin kotona. Se riippuu paljon lapsesta itsestään ja vanhempien tulee tuntea lapsensa. Suomessa on kuitenkin vallalla eetos, jossa korostetaan lapsen pärjäämistä, omatoimisuutta ja selviämistä yksikseenkin. Se voi kuitenkin joillain lapsilla aiheuttaa ahdistusta, jota ei kuitenkaan saisi näyttää. Jos lapsi kuitenkin jätetään yksin, hänelle tulisi opettaa, miten tulee toimia esim. hätätilanteessa. (Sinkkonen 2015.) Osaako 3. -luokkalainen toimia oikein, jos hätä tulee ja miten hän siihen reagoi? Mielestämme 3. -luokkalainen on aivan liian nuori vastaamaan omasta turvallisuudestaan.

Taulukko 11. Tykkäätkö olla yksin?

Vaihtoehdot	3. luokka	4. luokka	5. luokka	6. luokka	Yhteensä
Useimmiten	15	9	15	4	43
Joskus	23	28	22	19	92
En koskaan	8	4	2	0	14

Oppilaista 29 % vastasi useimmiten, 61 % vastasi joskus ja 9 % vastasi en koskaan. Yksi oppilas jätti vastaamatta.

Suurin osa oppilaista vastasi tykkäävänsä joskus, muutama vastasi tykkäävänsä useimmiten ja 14 vastasi en koskaan. Näistä kahdeksan oppilasta oli 3. -luokkalaisia, neljä oppilasta oli 4. -luokkalaisia ja kaksi oppilasta oli 5. -luokkalaisia. Kuudesluokkalaisista kaikki tykkäsivät olla yksin joskus tai useimmiten. Tatjana Pajamäki Mannerheimin lastensuojeluliitosta kertoo artikkelissaan, että lasten valmiudet yksinoloon ovat yksilöllisiä. Vanhempien tulisi havainnoida lapsensa reaktio, kun hän puhuu yksinolosta. Lapsi ei välttämättä näytä esim. pelkoaan, jos hän ajattelee, että hänen on oltava reipas ja pärjättävä yksinkin. Pienet alakoulu-
laiset tarvitsevat kuitenkin vielä turvallisen aikuisen läsnäoloa. Yksinoloa kannattaa harjoitella pikkuhiljaa. (Pajamäki 2017.) On ymmärrettävää, etteivät 3. -luokkalaiset tykkää olla yksin. Miksi heidän pitäisikään?

Taulukko 12. Kuulutko mihinkään kerhoon tai urheiluseuraan?

Vaihtoehdot	3. luokka	4. luokka	5. luokka	6. luokka	Yhteensä
Kyllä	36	32	30	18	116
Ei	9	8	9	5	31

Oppilaista 77 % vastasi kyllä ja 20 % vastasi ei. Kolme oppilasta jätti vastaamatta.

Suurin osa oppilaista vastasi kyllä, 31 vastasi ei. Esimerkiksi liikuntakerhoon kuuluminen on korkeimmillaan 7-9 -vuotiailla. Jopa 60 % tutkimuksen mukaan kuuluu johonkin kerhoon. Tyttöjen kohdalla seuraliikunta on kuitenkin lyhytkestoista. (Merikivi, Myllyniemi & Salasuo 2016, 86). Myös koulujen kerhotoimintaa pyritään kehittämään niin, että kaikilla oppilailla olisi mahdollisuus osallistua koko perusopetuksen ajan ainakin yhteen kerhoharrastukseen. Tämän tarkoituksena on tukea lapsen ja nuoren kasvua ja kehitystä sekä mahdollistaa harrastus myös niille oppilaille, joilta puuttuu perheen tuki. (Opetushallitus 2014.)

Suomessa 2016 tehdyn LIITU-tutkimuksen mukaan urheiluseurojen ohjattuun, kerran viikossa tapahtuvaan toimintaan osallistui 53 % 9-15 -vuotiaista. Näistä 9 -vuotiaita oli 15 %. Kaksi kertaa viikossa tapahtuvaan toimintaan osallistui 45 % 9-11 -vuotiaista. Liikuntakerhojen kerran viikossa tapahtuvaan toimintaan osallistui 27 % 9-15 -vuotiaista. Yleisimpiä toimintaan osallistujia olivat 9 -vuotiaat (35 %). Koulussa olevaan ja muuhun ohjattuun, kerran viikossa tapahtuvaan liikunnalliseen toimintaan osallistui 23 % 9-15 -vuotiaista. 9-11 -vuotiaiden osuus oli 30 %. Liikuntayritysten, kerran viikossa järjestämiin toimintoihin osallistui 41 % 9-15 -vuotiaista. (Kokko & Mehtälä 2016.)

Taulukko 13. Tykkäätkö tehdä jotain seuraavista?

Voit valita yhden tai useamman vaihtoehdon.

Vaihtoehdot	3. luokka	4. luokka	5. luokka	6. luokka	Yhteensä
Pelata tietokoneella, puhelimella tai pelikonsolilla	32	38	28	16	114
Lukea, kirjoittaa tai piirtää	28	24	24	16	92
Katsella televisiota	24	13	18	9	64
Kuunnella musiikkia, laulaa tai soittaa jotain esim. kitaraa	16	18	22	16	72
Liikkua ja/ tai leikkiä ulkona tai sisällä	44	30	35	20	129
Tehdä käsitöitä	14	7	10	7	38
Leipoa tai tehdä ruokaa	19	14	29	11	73

Oppilaista 76 % ilmoitti pelaavansa tietokoneella, puhelimella tai pelikonsolilla. 61 % ilmoitti lukevansa, kirjoittavansa tai piirtävänsä. 43 % ilmoitti katselevansa televisiota. 48 % ilmoitti kuuntelevansa musiikkia, laulavansa tai soittavansa esim. kitaraa. 86 % ilmoitti liikkuvansa ja/tai leikkivänsä ulkona tai sisällä. 25 % ilmoitti tekevänsä käsitöitä ja 49 % ilmoitti leipovansa tai tekevänsä ruokaa.

Suurin osa oppilaista piti eniten liikkumisesta ja/tai leikkimisestä ulkona tai sisällä, toiseksi eniten oppilaat pitivät pelaamisesta tietokoneella, puhelimella tai pelikonsolilla, kolmanneksi oppilaat pitivät lukemisesta, kirjoittamisesta tai piirtämisestä, neljänneksi oppilaat pitivät leipomisesta ja ruoan laittamisesta, viidenneksi oppilaat pitivät musiikin kuuntelusta, laulamisesta tai soittamisesta, kuudenneksi oppilaat pitivät television katselusta ja seitsemänneksi käsitöiden tekemisestä.

Kyseessä oli vapaa-ajan vietto erilaisten harrastusten muodossa. Lasten liikunta ei tarvitse aina olla ohjattua. Ihan tavallinen puuhaaminen tai leikki, ulkoilu tai monipuolinen liikunta riittävät. Liikunta kehittää motorisia kykyjä ja sillä on terveydellisiä vaikutuksia. Koulujen liikuntatunnit yksistään eivät ole riittäviä, joten sen vuoksi vapaa-ajan liikuntaa tulisi tarpeen mukaan lisätä. (Infopankki 2017).

Tutkimuksessamme suurin vastausmäärä oli kuitenkin juuri liikunnassa ja leikeissä eli vastausten perusteella oppilaat tykkäävät kyllä liikkua. Onko se sitten riittävää, sitä emme tutkineet. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksessa kerrotaan, että 10 ikävuoden jälkeen liikunta vähenee huomattavasti. Myös liikuntamuotojen ja urheilulajien määrä pienenee. (Merikivi, Myllyniemi & Salasuo 2016, 78).

Huomiomme kiinnittyi oppilaiden pelaamiseen, joka on vienyt voiton television katselulta, joka tutkimuksessamme oli vasta kuudennella sijalla. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksessa selvitettiin myös median käyttöä ja tuloksista selvisi, että iän myötä liikunnan merkitys vähenee, kun taas median merkitys lisääntyy. Lasten tyytyväisyyttä vapaa-ajan viettoon median parissa tehdyssä tutkimuksessa ilmeni, että varsinkin pelaamisella katsottiin olevan jonkin verran yhteyttä korkeampaan tyytyväisyyteen. (Merikivi, Myllyniemi & Salasuo 2016, 63, 110.) Lasten ja nuorten ruutuaika on huomattavasti lisääntynyt. 11-15 –vuotiaiden keskimääräinen ruutuaika on 7h/pvä. Ruutuajan suosittujen ylittävien määrä 2016 oli jopa 97 %. (Suomen Olympiakomitea 2018.) Median käytössä on paljon positiivisia asioita, mutta myös negatiivisia. Hyvinä puolina esim. netin käytössä on, että se on monenlaisen tiedon lähde sekä yhteydenpitoon ja ajanviettoon käytetty monipuolinen väline. Negatiivisia puolia ovat mm. terveydelliset vaikutukset netin liiallisella käytöllä sekä netin välityksellä tapahtuva kielteinen vuorovaikutus esim. kiusaaminen.

Taulukko 14. Olisiko kiva, jos olisi esimerkiksi jokin kerho tai paikka, johon voisi mennä aina koulun jälkeen viettämään vapaa-aikaa ja tavata kavereita? Kävisitkö siellä?

Vaihtoehdot	3. luokka	4. luokka	5. luokka	6. luokka	Yhteensä
Kyllä	24	27	22	14	87
Ei	22	14	15	9	60

Oppilaista 58 % vastasi kyllä ja 40 % ei. Kaksi oppilasta vastasi ehkä ja yksi oppilas jätti vastaamatta.

Oppilaista 87 vastasi kyllä ja 60 oppilasta vastasi ei. Vastaaajista 3. -luokkalaiset vastasivat 52 % kyllä ja 48 % ei. 4. -luokkalaisista 66 % kyllä ja 34 % ei. 5. -luokkalaisista 59 % kyllä ja 41 % ei. 6. -luokkalaisista 61 % kyllä ja 39 % ei. Tuloksista voidaan päätellä, että kyllä-vastaukset jakautuivat melko tasaisesti jokaisessa luokka-asteessa. Kuitenkin verrattaessa 3. -luokkalaisten ja 6. -luokkalaisten vastauksia, tuloksista huomaa, että 3. -luokkalaisista n. puolet vastasivat kyllä, kun taas 6. -luokkalaisista selvästi yli puolet vastasivat kyllä. Tuloksista päätellen voidaan todeta, että murrosiän lähestyessä myös lapset kaipaavat tilaa, jossa voivat oleskella ja tavata kavereitaan. Miksi yhteiskunta ei kuitenkaan ole järjestänyt mitään sellaista? Miksi pitää odottaa, että lapset täyttävät 13 vuotta ja pääsevät halutessaan nuorisotiloille? Missä he hengailevat sitten tuon väliajan? Ja millä seurauksilla?

Viimeinen kysymys oli avoin, jossa kysyttiin oppilaiden toiveita vapaa-aikaan liittyen. Vastauksista 18 vastausta liittyi kavereihin, mm. että olisi enemmän aikaa kavereille, olisi enemmän kavereita, että kaikki leikkisi kaikkien kanssa ja että kaikilla olisi kivaa. 16 vastausta liittyi johonkin kivaan tekemiseen mm. askartelu, leikkiminen, piirtäminen ja lukeminen. 15 vastausta liittyi urheiluun ja ulkoiluun. 11 vastausta liittyi siihen, että saisi pelata netissä enemmän. Neljä vastausta liittyi toiveeseen, että olisi enemmän aikaa perheen kanssa. Neljä vastausta liittyi lemmikkieläimiin. Kolme oppilasta toivoi enemmän liikuntapaikkoja, kolme oppilasta toivoi saavansa olla enemmän yksin, kaksi oppilasta toivoi lisää kerhoja, yksi oppilas toivoi, että äiti olisi aina kotona, yksi oppilas toivoi, että ei jäisi yksin ja yksi oppilas toivoi, ettei olisi päänsärkyä.

Avoimesta kysymyksestä näkee selvästi, että kavereiden merkitys on suuri. Tämä tieto tukee myös aikaisempia tutkimuksia. Monipuoliseen kivaan tekemiseen ja liikuntaan oppilaat liittivät myös paljon toiveitaan. Vähemmän toiveita oli asioissa, jotka liittyivät perheen kanssa olemiseen tai lemmikkien kanssa puuhailamiseen. Yksi oppilas toivoi, että saisi olla enemmän yksin ja toinen oppilas, ettei jäisi yksin. Lisää liikuntapaikkoja ja kerhoja myös toivottiin. Yhden oppilaan toivomus, ettei olisi päänsärkyä, huolestutti, koska jos päänsärky on usein toistuvaa, niin se voi rajoittaa tai haitata mielekästä vapaa-ajan toimintaa.

Lopuksi teimme vertailua yksittäisten oppilaiden vastauksista, jotka halusimme nostaa esille ja jotka mielestämme tukivat opinnäytetyömme tavoitetta.

Eroittelimme kyselylomakkeista ne lomakkeet, joissa oppilaat (14) olivat vastanneet, ettei heillä ole ketään aikuista kotona, kun he pääsevät koulusta. Seitsemän heistä ilmoitti myös olevansa useimmiten yksin koulun jälkeen. Kolme ilmoitti useimmiten tykkäävänsä olla yksin, kolme tykkäsi joskus olla yksin ja yksi vastasi, ettei tykkää koskaan olla yksin. Kaikilla vastaajilla oli kavereita aika paljon tai jonkin verran. Kuusi oppilasta vastasi, ettei heillä ole ketään, kelle kertoa ihan mitä vain. Kaksi oppilasta ei kuulunut mihinkään kerhoon. Yhdeksän oppilasta kävisi kerhossa tai paikassa, johon voisi mennä koulun jälkeen ja tavata kavereita. Kolme oppilasta vastasi olevansa yksinäinen ja kaksi vastasi olevansa surullinen. Kolmea oppilasta pelotti yksin oleminen ja yhtä pelotti olla yksin pimeässä. Kolmesta oppilaasta tuntui, että heillä on vain joskus kaikki hyvin.

Erityistä huolta meissä aiheutti yhden 3:n luokan oppilaan vastaukset. Hän vastasi, että koulun jälkeen kotona oli joskus joku aikuinen, mutta useimmiten hän oli yksin. Hän ei kuitenkaan tykännyt olla koskaan yksin. Hänellä ei ollut yhtään kaveria, eikä ketään kelle kertoa ihan mitä vain. Hän kuului kuitenkin johonkin kerhoon ja kävisi kerhossa tai tilassa, johon voisi mennä koulun jälkeen ja tavata kavereita. Hän vastasi olevansa yksinäinen, mutta myös vahva. Mitä hän vastauksellaan tarkoitti? Oliko hänelle ehkä sanottu, että ”sinä olet vahva ja pärjät kyllä”, vai oliko hän luonut itselleen ”vahvan kuoren”, että pärjää? Hän myös vastasi, että hänellä on useimmiten tunne, ettei kukaan ymmärrä tai välitä hänestä ja ettei hänellä ole koskaan kaikki hyvin.

5 POHDINTA

5.1 Opinnäytetyön tekemiseen liittyvää arviointia

Jo ennen kuin olimme aloittaneet opinnäytetyömme suunnittelun, meitä kiinnosti, miten 3.-6. -luokkalaiset viettävät vapaa-aikaansa koulun jälkeen ja mitä he tekevät. Lisäksi halusimme tietää, oliko heillä kavereita ja turvaa luovia aikuisia ympärillään. Tutkittavan asian teki haastavaksi se, että asioita voitiin katsoa monelta eri näkökannalta. Tärkeää onkin tunnistaa myös tutkittavaan ilmiöön vaikuttavat motiivit. Tutkimusilmiö tarvitsee siis kontekstin, teoreettisen kehyksen sekä näkökulman, jotta näiden pohjalta voidaan tehdä tutkimusilmiöön sopivia myöhempiä valintoja. On myös määriteltävä lähestymistapa, millä ilmiötä tarkastelee. Lähestymistapa voi olla konstruktivinen, faktuaalinen tai empiirinen. (Laitinen 2010, 57.)

Merja Laitisen mukaan kontekstuaalinen ja teoreettinen herkkyyks vaatii monipuolista lukemista mm. teoreettista, historiallista, metodologista, metodista ja substanssiin liittyvää. Aineistoon kannattaakin tutustua laajemmin, kuin tarvitsee. Kotimaisen lukemiston lisäksi voi hyödyntää kansainvälistä materiaalia. On myös kyettävä jäsentämään empiirisiä, teoreettisia ja metodologisia tekstejä sekä tutustua keskusteluihin, jotka liittyvät tutkimusilmiöön mm. uutisointiin. Monipuoliseen aineistoon tutustuminen edellyttää reflektointia oman näkemyksen ja näkökulman pohjalta. (Laitinen 2010, 46, 49-50, 57.) Etsimme tutkittua tietoa aiheestamme ja huomasimme, että sitä ei todellakaan ollut paljoa juuri ko. ikäluokkiin kohdistettuna. Niinpä kokosimme tietomme erilaisista kirjoista, lainsäädännöllisistä lähteistä, tutkimustuloksista, jotka kohdistuivat osittain ko. ikäluokkiin, erilaisista artikkeleista sekä uutisista. Käytimme sekä kotimaisia, että kansainvälisiä lähteitä mm. opinnäytetyömme sisälsi kaksi amerikkalaista artikkelia.

Opinnäytetyömme tekeminen vaati paljon ajattelutyötä. Ajatteluun yhdistetään myös elementtejä, joista on hyötyä tutkimusprosessissa. Näitä on monipuolinen tieto, hyvä muisti, älykkyys, tietoisuus, tavoitteellisuus, ahkeruus ja luovuus. Lisäksi eettismoraalinen arviointikyky, kyky hahmottaa eettiset ulottuvuudet sekä moraalinen vastuunotto. Akateemiseen ajattelutaitoon liitetään myös hahmotus-

ja käsittelykyky. Hahmotuskyky näkyy kykynä rajata aihe, muodostaa ja hallita asiakokonaisuuksia sekä asioiden välisiä yhteyksiä. Näillä viestitetään lukijalle omaa itsenäisyyttä sekä asennoitumista ja lähestymistapaa aiheeseen. (Hurtig 2010, 18, 19-20.) Mietimme kysymykset lomakkeisiin siltä pohjalta, onko niillä yhtymäkohtia opinnäytetyömme aiheeseen. Voiko esim. aikuisen tai kaverin läsnäolon puute vaikuttaa oppilaan negatiiviseen mielialaan ja yksinäiseen oloon. Onko näillä tekijöillä vaikutusta siihen, että oppilas voi joutua syrjäytymisvaaraan.

Tutkimusprosessille on hyötyä siitä, että osaa asettua myös toisen asemaan ja lähestyä aihettaan hänen näkökulmastaan (Hurtig 2010, 20). Itse mietimme juuri pienten alakouluikäisten koulupäivien pituutta ja kuinka pitkään he ehkä joutuvat odottamaan, kunnes kotona on joku aikuinen. Vapaa-aikaan sekä syrjäytymiseen liittyvät ilmiöt olivat alkuun hankala rajata, koska lapsen elämässä olevilla negatiivisilla asioilla voi olla niin moninaiset seuraukset. Koimme kuitenkin, että pelkästään jo syrjäytymisvaara on merkittävä tekijä lapsen tulevaisuuden kannalta. Mahdollinen myöhempi syrjäytyminen kulkee käsi kädessä esim. mielenterveysongelmien kanssa, joko aiheuttaen niitä tai johtuen niistä. Opinnäytetyössämme keskityimme lähinnä lasten syrjäytymisvaaraa aiheuttaviin mahdollisiin tekijöihin.

Erilaiset tuntemukset; onnistumisen ilo, pettymykset sekä ahdistus voivat olla läsnä pitkin koko tutkimusprosessia (Hurtig 2010, 38). Vastauslomakkeita lukiesamme päällimmäisenä tunteena nousi juuri ahdistus. Oli ahdistavaa lukea varsinkin pienten 3. -luokkalaisten oppilaiden vastauksia, jotka liittyivät negatiivisiin tuntemuksiin tai yksinoloon. Omassa ajattelussa voi olla myös epäkohtia, joita kannattaa työstää (Hurtig 2010, 18). Huomasimme, että vastaukset eivät olleetkaan niin mustavalkoisia, kuin kuvittelimme. Esim. oppilas, joka ilmoitti olevansa hieman masentunut, ei kuitenkaan ollut, kuin joskus yksin koulun jälkeen, ilman aikuista. Hänellä oli myös jonkin verran kavereita ja joku, jolle kertoa ihan mitä vain. Hän kuului myös kerhoon. Se, mistä masennus sitten johtui, ei ilmennyt vastauksista. Aina ei kuitenkaan voi olettaa, että lapsen asiat ovat hyvin, vaikka näennäisesti olosuhteet ja sosiaaliset suhteet olisivatkin hyvät. Se, miten lapsi kokee ja ymmärtää asiat, voivat olla ihan päinvastaisia.

5.2 Opinnäytetyön eettisyydestä ja luotettavuudesta

Mietimme jo suunnitteluvaiheessa, mitä asioita meidän tuli huomioida opinnäytetyön aiheen valinnassa, tiedonkeruumenetelmien valinnassa, tutkimustulosten analysointivaiheessa sekä tulosten johtopäätöksissä. Pyrimme noudattamaan opinnäytetyössämme hyvää tieteellistä tapaa olemalla rehellisiä, tarkkoja ja huolellisia. Emme ottaneet kunniaa toisten tutkijoiden tekemistä töistä, joihin viittaamme opinnäytetyössämme. Työskentelimme ihmisarvoa, loukkaamattomuutta, jokaisen kyselyyn osallistuvan omaa päätäntävaltaa ja yksityisyyttä kunnioittaen.

Valitsemassamme aiheessa pyrkimyksenä oli, että jo opinnäytetyön otsikko kuvaa sitä, mihin ongelmaan opinnäytetyömme kohdistuu ja ettei kenellekään kyselyyn osallistuvalla henkilöllä jää epäselväksi se, mikä opinnäytetyömme tarkoitus on.

Ennen varsinaisen kyselyn suorittamista hankimme kaikki tarvittavat luvat. Lupa-hakemus tehtiin Rovaniemen kaupungin koulutuspalveluihin, josta myönnettiin tutkimuslupa ko. kouluihin. Lisäksi laadimme kirjeen rehtorille ja suostumuslomakkeen oppilaille ja vanhemmille. Näissä kerroimme lyhyesti opinnäytetyöstämme.

Tiedonkeruumenetelmänä meillä oli kyselylomake ja jotta se olisi ollut mielestämme eettisesti hyväksyttävä, emme asettaneet kyselyyn osallistuvia eriarvoiseen asemaan esim. sosioekonomisten taustojen vuoksi.

Tasa-arvoa ajatteleimme myös siten, että emme erottaneet eri kouluissa olevien oppilaiden vastauksia asuinpaikan tai koulun mukaan. Varsinaiseen kyselyyn emme tehneet sellaisia kysymyksiä, jotka olisivat voineet viitata siihen kouluun tai opettajiin, jossa oppilas oli. Kyselylomakkeisiin vastattiin nimettöminä ja halutessaan oppilaat olisivat voineet kieltäytyä vastaamasta kesken kyselyinkin.

Opinnäytetyömme luotettavuus perustui otaksuntaan, että oppilaat vastasivat kysymyksiin rehellisesti. Tutkimustulokset esitimme myös niin, kuin oppilaat olivat

kysymyksiin vastanneet. Tutkimustulosten johtopäätöksissä pyrimme luotettavasti tuomaan esille vastauksista saamiamme tietoja. Emme myöskään antaneet omien asenteidemme vaikuttaa esim. yksittäisten vastausten tulkinnoissa.

Koska teoreettista tutkimustietoa juuri meidän aiheestamme oli hyvin vähän, vertailumme perustui tutkimuksiin, joiden otannassa oli mukana 3.-6. -luokkalaisia. Näistä saimme kuitenkin vertailupohjaa omalle opinnäytetyöllemme. Koska kyselystämme jäi pois oppilaita, joiden vastaukset olisivat saattaneet muuttaa joitakin tuloksia merkittävästikin, luotettavuuden arviointi perustuu pelkästään niihin vastauksiin, joita kyselylomakkeisiin saimme.

5.3 Oppimiskokemuksia

Kaiken kaikkiaan työ oli mielenkiintoista. Itse aiheen rajaaminen ei ollut hankalaa, mutta koska tutkimusongelmat olivat jo käsitteinä laajoja, saatavilla olevan teoriatiedon hyödyntäminen ja rajaaminen tuotti hankaluutta. Sen vuoksi pyrimmekin käyttämään mahdollisimman monipuolista teoriatietoa tai tietoa, jotka pohjautuivat erilaisiin tutkimuksiin ja moniammatillisiin näkökantoihin. Eri lähteistä saatu tieto lisäsi omaa kykyä arvioida tutkimusongelmaa monesta eri näkökulmasta. Huomasimmekin opinnäytetyötämme tehdessämme, että mitä enemmän tietoa aiheesta saimme, sitä enemmän tuli mieleemme uusia, erilaisia näkökulmia, mistä tarkastella aihetta. Tämän vuoksi kyselylomakkeen kysymykset eivät yksittäisinä kysymyksinä suoranaisesti liittyneet tutkimusongelmaamme.

Käytännön toteutuksessa olisimme halunneet enemmän etukäteen tietoa mm. lupa-asioissa. Mitä lupia tarvitsemme, missä järjestyksessä niitä tulee hakea ja kenelle ne tulee osoittaa. Toisaalta oman oppimisen kannalta olikin hyvä, että jouduimme etsimään vastauksia itse. Kyselyt sujuivat ongelmitta, kiitos siitä aktiivisille kouluille sekä opettajille. Valitettavaa oli, ettemme voineet suunnitellusti suorittaa kaikkia kyselyjä itse. Tämä johtui suurimmaksi osaksi siitä, että aikataulujen yhtensovittaminen meidän ja koulujen välillä ei vain ollut mahdollista.

Tutkimustulosten taulukointi ei myöskään tuottanut vaikeuksia, mutta analysointimenetelmät olivat meille entuudestaan tuntemattomia ja niiden käyttöön koitimekin perehtyä ja löytää juuri ne meidän opinnäytetyössämme tarvittavat menetelmät.

Tutkimustuloksia arvioitaessa mieleemme nousi useasti ajatus, olisiko kysymyksiä voinut olla enemmän, esim. yksinolon pituudesta. Kysymykset olisivat voineet olla myös suoraan tutkimusongelmaan liittyviä, esim. tunteeko oppilas itsensä masentuneeksi ja onko sellainen tunne ollut useamman kerran. Kysymysten tarkempi rajaaminen olisi voinut vielä paremmin antaa tuloksia, joita lähdimme etsimään, eli olisimme voineet keskittyä pelkästään ongelmalähtöiseen lähestymistapaan. Tämän vuoksi teimme myös yksittäisien oppilaiden vastausten vertailua. Näin saimme hieman viitteitä siitä, onko huolen aiheemme perusteltua.

5.4 Hyödynnettävyys ja jatkotutkimusehdotukset

Opinnäytetyömme hyödynnettävyys laajemmassa tutkimuksessa voisi onnistua-kin, jos tutkimus kohdistuisi pelkästään 3.-6. -luokkalaisiin. Jatkoehdotuksena onkin, että tutkimus suoritettaisiin laajempaan kokonaisuutena. Laajemmalla tutkimuksella voitaisiin saada varmistettua se, onko lasten syrjäytymisvaaraan vaikuttavat tekijät niin yleisiä kuin puhutaan. Laajasta tutkimuksesta saatu tieto hyödyntäisi myös yhteiskunnallisesti. Jos lasten syrjäytymiseen uhkaavista tekijöistä tiedettäisiin enemmän, niihin voitaisiin lastensuojelullisesta näkökulmasta puuttua jo alakouluiässä ilman, että lapsi tai lapsen perhe ”joutuisi” lastensuojelun tukitoimien piiriin.

Kyselyyn vastaaminen olisi hyvä tehdä pakolliseksi ja liittää se esim. koulujen terveystarkastukseen, jotta siihen saataisiin mukaan myös ne oppilaat, joiden vastauksilla voisi olla merkitystä esim. syrjäytymisvaarassa olevien oppilaiden kartoittamisessa. Jo tämänkin kyselyn perusteella terveydenhoitaja voisi jutella oppilaan kanssa, joka vastasi olevansa yksinäinen ja joka koulun jälkeen oli useimmiten yksin, ilman kavereita ja josta tuntui, ettei hänellä ole koskaan kaikki hyvin. Terveydenhoitaja voisi selvittää, mistä edellä mainitut asiat johtuivat ja miten oppilaan vapaa-aikaa voitaisiin tukea.

Opinnäytetyötämme tehdessämme selvisi, kuinka tiedostettua 3.-6. -luokkalaisten oppilaidenkin yksinäisyys ja masennus on, jopa keskivaikea ja vaikea, mutta riittävän ajoissa annettu tuki puuttuu kokonaan tai osittain. Vasta kun ongelmat ovat saaneet ”näkyviä” piirteitä, niihin puututaan. Eikä välttämättä lääkehoito lasten kohdalla ole aina paras vaihtoehto esim. masennuksen hoitoon. Päinvastoin sen on jopa todettu pahentavan tilannetta. Masennuslääkkeen vaste alkaa vasta 1-3 kuukauden kuluttua lääkkeen aloittamisesta ja alkuun lääkitys voikin pahentaa oloa. Tämä on kriittinen aika ja monen aikuisenkin on vaikea kestää sitä olo tilaa, joten pohdimme, miten tuskaista se voi olla lapselle, joka saattaa olla koulun jälkeen useamman tunnin yksin kotona?

Vaikka Lastensuojelulain 1. luvun 2 §:ssä kerrotaan päävastuun lasten hyvinvoinnista olevan huoltajilla, on myös asuinkunnalla velvollisuus 1. luvun 3 §:n mukaan turvata lapsen turvallinen kasvu ja kehitys esim. avohuollon tukitoimenpitein (Finlex. Lastensuojelulaki 417/2007 1:2§). Näin ollen siis vanhempien ohella myös yhteiskunnan tärkeimpänä tehtävänä on kasvattaa ihmisiä yhteiskuntakelpoisiksi yksilöiksi. Epäonnistuminen siinä aiheuttaa kriisin sekä yhteiskunnalle, että sen jäsenille. Näihin epäonnistumisiin lukeutuu syrjäytyminen. Syrjäytymisen ehkäisyyn pitäisi kuulua tärkeäksi osaksi kasvatuksellisia tehtäviä. (Koivula 2005, 57.) Haasteet kuuluvat niin perheiden kotioloissa tapahtuvaan kasvatukseen, kuin myös yhteiskunnallisissa instituuteissa tapahtuvaan kasvatukseen, kuten koulumaailmaan. Yhteiskunnan osalta esimerkiksi juuri kouluterveydenhoito on avainasemassa lasten kehitystä ja kasvua vaarantavien tekijöiden tunnistamisessa (Laaksonen, Alho & Luotoniemi 2000).

Syrjäytymisvaaran ehkäisyssä lähtökohtana on lapsen hyvinvointi ja onnellinen lapsuus. Vaikka lasten ja lapsiperheiden hyvinvointiin on yritettykin panostaa, se ei aina ole ollut riittävää. Jos yhteiskunta tunnistaa ja tunnustaa ongelman, sillä on vastuu myös tutkia ja korjata se. Syrjäytymisen ehkäisystä yhteiskunta hyötyy pidemmän päälle monelta osin, kuten esimerkiksi kansantaloudellisesti, koska mitä syvemmälle ongelmat etenevät, sitä kalliimmaksi niiden korjaaminen tulee. (Järventie 2001, 17.) Huomiota pitäisi kiinnittää myös siihen kysymykseen, mikä yhteiskunnassa on vikana, kun lapsi tai nuori syrjäytyy, eikä keskittyä etsimään

vikoja pelkästään lapsesta tai nuoresta itsestään (Koivula 2005, 59). Vaikka syrjäytymistä on yritetty vähentää ja ehkäistä monin eri tavoin, silti joissakin tapauksissa edes lastensuojelun puuttuminen lapsen elämään ei ole vaikuttanut riittävästi syrjäytymisen etenemisen pysäyttämiseksi (Taskinen 2001, 9-10).

Pekka Lundin mukaan kyseessä on lapsen koko elämää koskeva vaikutus, joten siihen pitäisi tarpeeksi hyvin panostaa vahvojakkaan keinoja kaihtamatta. Yhteiskunta ei ota tarpeeksi vakavasti tätä seikkaa, vaan monesti hoidetaan ensisijaisesti vanhempien hätää, jolloin lapset jäävät huomiotta. Lasten tuen saanti on jäänyt puutteelliseksi, koska on pelätty, että tukitoimet leimaavat lapset. Heikoimmissa asemassa ovat ne lapset, joiden perhe ei kuulu minkään sosiaalitoimen avun piiriin, mutta jotka elävät toimeentulon rajoilla. Suomessa ongelmiin reagoidaankin vasta pakon edessä ja se on usein liian myöhäistä. Pekka Lundin mielestä Suomessa vastuunkantaminen syrjäytymisuhan alaisista nuorista on heikkoa. (Lund 2006, 126, 127-128.)

Yhteiskunnalla on vastuu lasten hyvinvoinnista myös vapaa-ajalla ja näin ollen yhteiskunnan tulisikin tarjota sellaista vapaa-ajan toimintaa, joka olisi niin rajoitteeton, että kaikki kohdeikäluokkaan kuuluvat lapset voisivat siihen osallistua (Määttä & Tolonen 2011, 144). Lasten syrjäytymistä tulisi arvioida myös sen perusteella, kuinka hyvin YK:n lasten oikeudet tulevat toteutuneeksi, esim. tyydytetäänkö lapsen perustarpeiden lisäksi lapsen sosiaaliset tarpeet, saako lapsi tarvitsemaansa tukea kasvuun ja kehitykseen ja onko kasvuympäristö tarpeeksi virikkeellistä. Onkin tärkeää tunnistaa ne tekijät, jotka johtavat lapsen joutumista syrjäytymisvaaraan. (Taskinen 2001, 12, 14.)

Lapsille ja nuorille suunnattuihin hengailupaikkoihin on yleensä ikärajat, kuten esimerkiksi nuorisotiloihin. Tämänkin vuoksi ikärajan alittavat lapset ja nuoret saattavat notkua ostoskeskuksissa. Mukana voi olla myös päihteet ja häiriökäyttäytyminen, kun toiminta ei ole millään tavalla valvottua ja sen vuoksi lasten vanhemmat pitävätkin yleensä hengailua ja kaduilla oloa huonona asiana. Vanhemmilla on luontaisesti halu tietää, missä oma lapsi vapaa-ajallaan viettää aikaa, kenen kanssa ja mitä tehden (Määttä & Tolonen 2011, 50).

Mirja Määttä ja Tarja Tolosen tutkimuksessa lähes puolet nuorista oli sitä mieltä, että heistä olisi mukava osallistua monenlaiseen yhteiseen toimintaan, mutta he eivät kuitenkaan haluaisi sitoutua mihinkään ryhmään tai liittyä jäseneksi. Senpä vuoksi lapsille ja nuorille järjestetty tila, jossa he voisivat hengaila valvotusti ilman sitoutumista, voisi toimia mahdollistavana tekijänä yhteiselle järkevälle ajanvietolle. Myös vanhemmat voisivat nähdä tällaisen järjestelyn parempana ja turvallisempaa vaihtoehtona kaduilla ja ostareilla oleskelun sijaan. (Määttä & Tolonen 2011, 144.)

Nuorille suunnattuja ennaltaehkäiseviä ja korjaavia toimenpiteitä kyllä on kehitelty, mutta kun tiedetään, että ongelmat alkavat jo ennen nuoruusvaihetta, niin miksi silloin ei tehdä mitään? Lasten kohdalla olisikin ehdottoman tärkeää, että heillä olisi mahdollisuus osallistua erilaisiin aktiivisiin toimintoihin myös vapaa-ajalla, joista he saisivat myönteisiä kokemuksia (Kempainen 1997, 71-72). Joidenkin lasten kohdalla voisi olla hyötyä siitä, että heillä olisi paikka, joka olisi avoin koulun jälkeen jokaisena koulupäivänä ja että siellä voisi viettää aikaansa ja tavata kavereita. Pääasia, ettei lapsen tarvitsisi olla yksin tai yksinäinen. Matalana kynnyksenä pitäisimme sitä, että käynti olisi vapaaehtoista ja ilmaista. Se ei myöskään saisi olla liian kontrolloivaa. Tietenkin tietyt säännöt pitäisi olla olemassa, mutta ne eivät saisi liikaa rajoittaa lasten vapaaehtoisuuteen perustuvaa mielekästä tekemistä. Yhtenä syrjäytymisvaaran ehkäisevänä keinona voisi olla maksuttomien vapaa-ajan kerhojen lisääminen, muuallekin kuin koulujen yhteyteen. Esimerkiksi nuorisotilojen tapainen toiminta 3.-6. -luokkalaisille voisi olla sellainen keino, joka ei myöskään leimaisi lasta.

Jos kavereita voisi tavata heille yhteisessä paikassa tai jos samaa ikäluokkaa olevat lapset voisivat kokoontua tilaan, jossa on mahdollisuus monenlaiseen puuhaan, niin vähentäisikö se tyytymättömyyttä kaverisuhteisiin? Lisäisikö se mahdollisuuksia tutustua uusiin ihmisiin ja edesauttaisi kaverisuhteiden luomisessa? Auttaisiko tilassa oleva aikuinen luomaan turvallisuuden tunnetta lapselle, jota mahdollisesti kaltoinkohdellaan kotona? Vaikka tila ei ehkä olisi ihmeitä tekevä eikä toimisi pelastajana jokaiseen vaikeuteen, eikö se silti olisi kannattavaa, jos se edes jossain määrin vähentäisi ongelmia?

LÄHTEET

- Ahola, A. 2007. Lomaketutkimus. Teoksessa L. Viinamäki (toim.) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen – tutkimusaineistojen problematiikka. Artikkel. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 56-57, 61-62, 68-69.
- Eskola, J. 2007. Haastatteluun perustuvan tutkimuksen tekemistä pohtien, etenkin stereotyyppioita. Teoksessa L. Viinamäki (toim.) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen – tutkimusaineistojen problematiikka. Artikkel. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 33, 38.
- Finlex. 2007. Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Viitattu 28.10.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Hartwell-Walker, M. 2016. Children Who are Home Alone. Viitattu 23.10.2018. <https://psychcentral.com/lib/children-who-are-home-alone/>
- Heiskanen, M. 2010. Numeroiden lukeminen ja ymmärtäminen. Teoksessa J. Hurtig, M. Laitinen & K. Uljas- Rautio (toim.) Ajattele Itse! Tutkimuksellisen lukutaidon perusteet. Juva; Bookwell Oy, 89, 95.
- Hietaniemi, L. 2007. Tilasto- ja rekisteriaineistot, mahdollisuudet hankkia tilastoaineistoja. Teoksessa L. Viinamäki (toim.) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen – tutkimusaineistojen problematiikka. Artikkel. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 85, 90.
- Hurtig, J. 2010. Ajattelu ilmiöiden lukemisen taitona. Teoksessa J. Hurtig, M. Laitinen & K. Uljas- Rautio (toim.) Ajattele Itse! Tutkimuksellisen lukutaidon perusteet. Juva; Bookwell Oy, 17-20, 38.
- Infopankki.fi. 2014. Lasten ja nuorten harrastukset. Lapset ja liikunta. Päivitetty 8.10.2014. Viitattu 25.10.2018. <https://www.infopankki.fi/fi/elama-suomessa/vapaa-aika/lasten-ja-nuorten-harrastukset>
- Junttila, N. 2015. ”Mä en oo yhtään mitään, koska mulla ei oo ketään”. Artikkel. Turun Yliopisto. Uutistamo. 2.4.2015. Viitattu 26.10.2018. <http://www.uutistamo.fi/ma-en-oo-yhtaan-mitaan-koska-mulla-ei-oo-ketaan/>
- Jyväskylän Yliopisto. Koppa. 2015. Määrällinen analyysi. Viimeinen muutos 10.04.2015. Viitattu 25.10.2018. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/maarallinen-analyysi>
- Järventie, I., Hannele, S. (toim.). 2001. Eriarvoinen lapsuus. 1. painos. Porvoo: WS Bookwell Oy, 7, 15, 17, 73, 128, 140-141, 143.
- Karjalainen, S., Kukkonen, P. 2007. Psykologista käyttötietoa. 1.-2. painos. Helsinki: Edita Prima Oy, 40, 58-59.
- Kemppinen, P. 1997. Nuori minänsä vankina. 1 osa. Alkoholi, oppiminen, lääkkeet, huumeet, kielteinen elämä. 1. painos. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy, 23-26, 69, 71-72.

Kivivuori, J. (toim.). 2009. Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus: Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 94. Helsinki: Hakapaino Oy, 21-22.

Koivula, P. (toim.). 2005. Selviytymisen polkuja. Opetusjärjestelyt oppilaan tukena. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy, 43, 46-47, 57-59.

Kokko, S., Mehtälä, A. (toim.) 2016. Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. Liitu-tutkimuksen tuloksia. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Valtion liikunta-neuvosto. Julkaisuja 2016:4. Viitattu 27.10.2018. http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/438/LIITU_2016.pdf

Laaksonen, P., Alho, A. & Luotoniemi, M. 2000. Nuorten mielenterveyspalvelujen selvitys. 6/ 2000. Helsinki: Stakesin monistamo, 7, 13.

Laitinen, M. 2010. Kontekstin ja teorian hahmottamisen taito. Teoksessa J. Hurtig, M. Laitinen & K. Uljas- Rautio (toim.) Ajattele Itse! Tutkimuksellisen lukutaidon perusteet. Juva; Bookwell Oy, 46, 49-50, 57, 59, 62-64.

Lempinen, L. 2017. Lasten yksinäisyys ei ole lisääntynyt neljännesvuosisadan aikana. Turun yliopiston tiedote. 3.10.2017. Viitattu 23.10.2018. <http://www.utu.fi/fi/Ajankohtaista/mediatiedotteet/Sivut/lasten-yksinaisyys-ei-ole-lisaantynyt-neljannesvuosisadan-aikana.aspx>

Lund, P. 2006. Torjuttu toivottomuus. Juva: WS Bookwell Oy, 126-128.

Lämsä, A-L. 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Tutkimus 06.02.2009. Kasvatustieteiden tiedekunta. Kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö. Oulun yliopisto. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514290213.pdf>

Merikivi, J., Myllyniemi, S., Salasuo, M. (toimi.). Media hanskassa. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2016 mediasta ja liikunnasta. Nuorisotutkimusverkoston julkaisu nro 55. Paino: Painotalo Varteva, 63, 78, 86, 110.

Meunier, J. 2015. Ei yhtään kaveria? Vanhempien vastuulla varmistaa, ettei lapsi jää yksin. Mtv. Lifestyle. Tunteet. Artikkel. Julkaistu 30.11.2015. Viitattu 25.10.2018. <https://www.mtv.fi/lifestyle/tunteet/artikkeli/ei-yhtaan-kaveria-vanhempien-vastuulla-varmistaa-ettei-lapsi-jaa-yksin/5575426#gs.=40iISg>

Myllyniemi, S. 2009. Taidekohtia. Nuorisobarometri. Opetusministeriö. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 97. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 125.

Määttä, M., Tolonen, T. Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 112. Helsinki: Hakapaino, 29, 32, 37, 40-41, 46-47, 50, 55, 107, 114, 144.

Marttunen, M. 2009. Nuorten mielenterveysongelmat. Taulukko nuorten mielenterveyshäiriöiden yleisyys. 2007. Viitattu 13.11.2018. http://www.ebm-guidelines.com/dtk/shk/avaa?p_artikkeli=ttl00585

Ollikainen, A. 2018. Ole yksin, niin opit. Artikkele. Iisalmen Sanomat. Julkaistu 16.6.2018. Viitattu 25.10.2018. <https://www.savonsanomat.fi/iisalmensanomat/mielipide/kolumnit/Ole-yksin-niin-opit/1214344>

Opetushallitus. 2014. Koulun kerhotoiminnan kehittäminen. Esite. Viitattu 27.10.2018. https://www.edu.fi/download/164166_Koulun_kerhotoiminnan_esite.pdf

Paajanen, P. 2001. Lapsen vapaa-aika huoltajan silmin. Perhebarometri. Väestöliitto. Väestötutkimuslaitos. Katsauksia E 12/2001. Vantaa: K-Print Oy, 50-51, 73-74, 88.

Pajamäki, T. 2017. Miten valmentaa lapsi olemaan yksin? Artikkele. Yle Uutiset. 6.6.2017. Viitattu 26.10.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-9641820>

Pohjola, A. 2007. Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa L. Viinamäki (toim.) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen – tutkimusaineistojen problematiikka. Artikkele. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 17.

Poikolainen, J. 2014. Lasten positiivisen hyvinvoinnin tutkimus -metodologisia huomioita. Nuorisotutkimus. 32:2. Viitattu 23.10.2018. <http://elektra.helsinki.fi/oa/0780-0886/2014/2/lastenpo.pdf>

Pääkkönen, H. 2010. Perheiden aika ja ajankäyttö. Tutkimuksia kokonaisyöajasta, vapaaehtoistyöstä, lapsista ja kiireestä. Tilastokeskuksen tutkimuksia 254. Helsinki. Pro gradu-tutkielma.

Rajalakshmin, J., Thanasekaran, P. 2015. The Effects and Behaviours of Home Alone Situation by Latchkey Children. Artikkele. Viitattu 25.10.2018. [http://article.sciencepublishinggroup.com/html/10.11648.j.ajns.20150404.19.html#paper-content-5](http://article.sciencepublishinggroup.com/html/10.11648/j.ajns.20150404.19.html#paper-content-5)

Rantala, J. 2017. Miten lapsen erilaisiin pelkoihin pitäisi suhtautua. Katso lastenpsykiatriin vinkit. Lastenpsykiatri Janna Rantala neuvoo, miten vanhempien kannattaa suhtautua lasten erilaisiin pelkoihin. Pelko. Artikkele. Yle Uutiset. 18.9.2017. Viitattu 21.10.2018 <https://yle.fi/uutiset/3-9806632>

Ruonavaara, H. 2011. Johdatus tieteelliseen tutkimukseen. Power-Point esitys. Kevät 2011. Viitattu 26.10.2018. <http://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=50a0297e-60b5-4ebc-a31d-98446a88a679>

Saarinen, S. 2016. Lapsen maailma. Moni lapsi on yksinäinen. Lastensuojelun Keskusliiton kuukausijulkaisu. 02.09.2016. Artikkele. Viitattu 20.10.2018. <https://lapsenmaailma.fi/teemat/kasvu/moni-lapsi-yksinainen/>

Satakorkea. Satakunnan korkeakoulut. Tutkittavien itsemääräämisoikeus. Osallistumisen vapaaehtoisuus. Viitattu 22.10.2018. http://www.satakorkea.fi/tutkimusetiikka_itsemaaraamisoikeus

Savela, R. 2017. Nuorisopalvelut. Alueelliset palvelut. Rovaniemen kaupunki. Päivitetty 1.9.2017. Viitattu 10.11.2018. <https://www.rovaniemi.fi/fi/Palvelut/Nuti/Nuorisopalvelut/Alueelliset-palvelut>

Sinkkonen, J. 2015. Minkä ikäisenä lapsen voi jättää yksin? Näin vastaavat vanhemmat ja lastenpsykiatri. Yle. Uutiset. Artikkel. Päivitetty 15.8.2015. Viitattu 25.10.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-8218471>

Strandell, H. 2012. Lapset iltapäivätoiminnassa. Koululaisten valvottu vapaa-aika. Tallinna: Raamatutrukikoda, 11-12, 67, 69-70, 260, 262.

Suomen Olympiakomitea. 2018. Kerhojen rahoitusopas. Matalan kynnyksen kerho- ja harrastustoiminnan rahoitusopas. Viitattu 27.10.2018. https://www.liiku.fi/site/assets/files/4202/rahoitusopas_2018_olympiakomitea.pdf

Suutari, M. (toim.). 2001. Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudesta ja yhteiskunnan reunoilla. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 20. Helsinki: Yliopistopaino, 133, 137 144-145.

Tamminen, T. 2010. Lapsen masennus. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. Artikkel. 2010;126(6):627-33. Viitattu 24.10.2018. <https://www.duodecimlehti.fi/duo98700>

Taskinen, S. (toim.). 2001. "Huono ennuste". Mitä on lasten ja nuorten syrjäytyminen? 10/2001. Helsinki: Stakesin monistamo, 4-10, 12, 14, 54-55.

THL. 2018. Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos. Nuorten mielenterveys. Päivitetty 18.9.2018. Viitattu 11.11.2018. <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyden-edistaminen/lasten-ja-nuorten-mielenterveys/nuorten-mielenterveys>

Tilus, P. 2004. Pelistä pois? Huolehtivan koulun haaste. Juva: WS Bookwell Oy, 99.

Tuomivaara, T. 2005. Tieteellisen tutkimuksen perusteet. Tieteellinen ajattelu. PDF. Viitattu 23.10.2018. <http://www.mv.helsinki.fi/home/ttuomiva/Y125luku6.pdf>

Veijanen, L. 2004. Kaverit, perhe ja harrastukset. Laukaalaisten 5.- luokkalaisten vapaa-aika. Opettajankoulutuslaitos. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustiede. Pro gradu-tutkielma. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/10242/G0000620.pdf?se>

LIITTEET

Liite 1

Rovaniemen kaupunki
Palvelualuepäällikkö Koulutuspalvelut
Tutkimuslupapäätös

Viranhaltijapäätös
14.09.2018

1 (3)
S 133

ROIDno-2018-40**Tutkimuslupa Alakunnas Irene ja Sainmaa Mira**

Irene Alakunnas ja Mira Sainmaa hakevat tutkimuslupaa opinnäytetyön aineiston keräämistä varten. He suorittavat Lapin ammattikorkeakoulussa sosionomiopintoja, suuntautumisalanaan lastensuojelu. Opinnäytetyössä selvitetään 3-6-luokkalaisten lasten vapaa-ajan käyttöä.

Opinnäytetyön aineisto kerätään kyselylomakkeella, jonka sisältö on sama kaikille ko. ikäluokille ja ne tehdään nimettöminä. Kyselyn avulla selvitetään lasten vapaa-ajan käyttöä ja sitä, kokevatko kyseisten ikäluokkien lapset yksinäisyyttä.

Lisäksi selvitetään, hyötyisivätkö lapset koulun jälkeen esimerkiksi nuorisotilojen kaltaisista kodinomaisista tiloista tai kerhoista, joissa olisi muita lapsia sekä turvallinen aikuinen läsnä.

Ajatus opinnäytetyön aiheeseen lähti siitä, että valituille ikäluokille ei ole olemassa vapaa-ajan viettoon tarkoitettuja tiloja, kun taas sitä nuoremmille on tarvittaessa iltapäiväkerhot ja yläkouluikäisille nuorisotilat. Työssä pohditaan 3-6-luokkalaisten elämänvaiheissa tapahtuvia valintoja ja sitä, millä tavalla vaikutus niillä voisi olla tulevaisuuteen, esimerkiksi myöhemmin kehittyneeseen syrjäytyneisyyteen.

Tutkimuskohteiksi ovat valikoituneet Hirvaan koulu, Saaren koulu, Vaaranlammen koulu ja Ylikylän koulu sekä Lapin yliopiston harjoittelukoulu jonka rehtorilta lupa on kysyty erikseen. Kyselylomakkeiden jakamiseen, täyttämiseen ja keräämiseen menee aikaa n. 30 minuuttia. Jokaisella koululla kyselyyn osallistuu yksi luokka/ luokkataso esim. 3 A, 4 A, 5 A ja 6 A. Tutkimukseen pyydetään lomakkeilla suostumus huoltajilta sekä oppilailta.

Päätös

Irene Alakunnakselle ja Mira Sainmaalle myönnetään em. tutkimuslupa.

Tiedoksi

Irene Alakunnas, Mira Sainmaa, koulunjohtajat/rehtorit Anne Lassila, Jari Paksuniemi, Kimmo Peltovuoma ja Petri Mäkelä.

Allekirjoitus

Kai Väistö, palvelualuepäällikkö

Liite 2

Hyvä rehtori,

Olemme kaksi Lapin ammattikorkeakoulussa opiskelevaa sosionomiopiskelijaa ja suuntaudumme lastensuojeluun. Teemme opinnäytetyön koskien 3-6-luokkalaisten lasten vapaa-ajan käyttöä.

Opinnäytetyötä varten olemme laatineet kyselylomakkeen. Lomake on sisällöltään sama kaikille ko. ikäluokille ja ne tehdään nimettöminä. Lähinnä haluamme kyselyn avulla selvittää lasten vapaa-ajan käyttöä ja kokevatko kyseisten ikäluokien lapset yksinäisyyttä. Lisäksi haluamme myös selvittää, hyötyisivätkö lapset koulun jälkeen esimerkiksi nuorisotilojen kaltaisista kodinomaisista tiloista tai kerhoista, joissa olisi muita lapsia sekä turvallinen aikuinen läsnä.

Ajatus opinnäytetyömme aiheeseen lähti siitä, kun mietimme, että valitsemillemme ikäluokille ei ole olemassa vapaa-ajan viettoon tarkoitettuja tiloja, kun taas sitä nuoremmille on tarvittaessa iltapäiväkerhot ja yläkouluikäisille nuorisotilat. Pohdimme 3-6-luokkalaisten elämänvaiheissa tapahtuvia valintoja ja sitä, minkälainen vaikutus niillä voisi olla tulevaisuuteen, esimerkiksi myöhemmin kehittyneeseen syrjäytyneisyyteen.

Olemme valinneet kyselyymme neljä kaupunkimme koulua ja teidän koulunne on yksi niistä. Kysely tapahtuisi lokakuuhun .2018 mennessä. Kyselylomakkeiden jakamiseen, täyttämiseen ja keräämiseen menisi aikaa n. 30 minuuttia. Koululanne kyselyyn osallistuisi yksi luokka kustakin koululuokkaryhmästä esim. 3 A, 4 A, 5 A ja 6 A tai valintanne mukaan. Kyselyä varten tarvitsisimme opettajien yhteystiedot mahdollisimman pian, jotta voisimme sopia kyselyn ajankohdasta tarkemmin ja ehtisimme tuoda teille suostumuslomakkeet jaettavaksi oppilaille. Oppilaiden tulisi palauttaa suostumuslomakkeet opettajilleen ennen kyselyä.

Lämpimin terveisin,
Irene Alakunnas ja Mira Sainmaa

Liite 3

Suostumus lomakekyselyyn

Olemme kaksi Lapin ammattikorkeakoulussa opiskelevaa sosionomiopiskelijaa ja suuntaudumme lastensuojeluun. Teemme opinnäytetyön koskien 3-6-luokkalaisten lasten vapaa-ajan käyttöä.

Opinnäytetyötä varten olemme laatineet kyselylomakkeen, emme kuvaa emmekä videoi lapsia. Lomake on sisällöltään sama kaikille ko. ikäluokille. Kyselyihin vastataan nimettöminä, eikä henkilöllisyys tule esiin missään vaiheessa. Oppilas voi halutessaan peruuttaa osallistumisensa kyselyyn missä vaiheessa tahansa. Lähinnä haluamme kyselyn avulla selvittää lasten koulun jälkeisen vapaa-ajan käyttöä. Lisäksi haluamme myös selvittää, hyötyisivätkö lapset koulun jälkeen esimerkiksi nuorisotilojen kaltaisista kodinomaisista vapaa-ajantiloista tai kerhoista, joissa olisi muita lapsia sekä turvallinen aikuinen läsnä vanhempien ollessa esimerkiksi töissä.

Ystävällisin terveisin,

Lapin ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat
Irene Alakunnas ja Mira Sainmaa

Oppilaan suostumus

Haluan osallistua _____

En halua osallistua _____

Oppilaan allekirjoitus

Huoltajan suostumus

Oppilas _____

saa osallistua _____

ei saa osallistua _____

Huoltajan allekirjoitus

Palautus viimeistään _____

Liite 4 1(2)

3.-6. -LUOKKALAISTEN VAPAA-AIKA KOULUN JÄLKEEN

Tämän kyselyn tarkoituksena on selvittää millainen olet, sekä sinun vapaa-ajan käyttöä ja sitä, olisiko sinun mielestä kivaa, jos olisi jokin paikka, jossa voisit tavata kavereita ja jossa olisi aina joku aikuinen paikalla.

Henkilötiedot**1. Millä luokalla olet?****2. Mitkä seuraavista vaihtoehtoista kuvaavat sinua parhaiten? Valitse yksi tai useampi vaihtoehto**

- Rohkea
- Vauhdikas
- Rauhallinen
- Ujo
- Jokin muu, mikä? _____

3. Millä mielellä olet yleensä? Merkitse kaikki ne vaihtoehdot, jotka mielestäsi kuvaavat mielialaasi parhaiten.

- Iloinen
- Tyytyväinen
- Surullinen
- Yksinäinen
- Vihainen
- Jokin muu, mikä? _____

4. Tuntuuko sinusta, että kukaan ei ymmärrä sinua tai välitä sinusta?

- Useimmiten
- Joskus
- Ei koskaan

5. Pelottaako sinua jokin asia?

- Minua ei pelota mikään asia
- Minua pelottaa joskus, kun _____
- Minua pelottaa aina, kun _____

6. Tuntuuko sinusta, että sinulla on kaikki hyvin?

- Useimmiten
- Joskus
- Ei koskaan

Liite 4 2(2)

 Vapaa-aika

7. Onko sinulla ketään aikuista kotona, kun pääset koulusta?

- Aina
- Joskus
- Ei koskaan

8. Onko sinulla kavereita koulun jälkeen?

- Aika paljon
- Jonkin verran
- Ei yhtään

9. Onko sinulla koulun jälkeen joku, jolle voit kertoa ihan mitä vain?

- Kyllä
- Ei

10. Oletko yksin koulun jälkeen?

- Useimmiten
- Joskus
- En koskaan

11. Tykkäätkö olla yksin?

- Useimmiten
- Joskus
- En koskaan

12. Kuulutko mihinkään kerhoon tai urheiluseuraan?

- Kyllä
- Ei

13. Tykkäätkö tehdä jotain seuraavista? Voit valita yhden tai useamman vaihtoehdon

- Pelata tietokoneella, puhelimella tai pelikonsolilla
- Lukea, kirjoittaa tai piirtää
- Katsella televisiota
- Kuunnella musiikkia, laulaa tai soittaa jotain, esim. kitaraa
- Liikkua ja/tai leikkiä ulkona tai sisällä
- Tehdä käsitöitä
- Leipoa tai tehdä ruokaa
- Jotain muuta, mitä? _____

14. Olisiko kiva, jos olisi esimerkiksi jokin kerho tai paikka, johon voisi mennä aina koulun jälkeen viettämään vapaa-aikaa ja tavata kavereita? Kävisitkö siellä?

- Kyllä
- Ei

15. Mitä toiveita sinulla on vapaa-aikaan liittyen?

Kiitos kyselyyn osallistumisesta!